

”TÄRKEIN JAKSAMISEN TUKI ON VARMISTETTU VAPAA”

**Oikeus vapaaseen sijaisvanhempien sosiaalisena tukena
ja työhyvinvoinnin edistäjänä**

**Anniina Kärkkäinen
Sirpa Partanen
Henna Räbinä-Lehti**

Opinnäytetyö

Ammattikorkeakoulututkinto

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Kärkkäinen Anniina, Partanen Sirpa ja Räbinä-Lehti Henna	
Työn nimi ”Tärkein jaksamisen tuki on varmistettu vapaa” – Oikeus vapaaseen sijaisvanhempien sosiaalisena tukena ja työhyvinvoinnin edistäjänä	
Päiväys	25.11.2010
Sivumäärä/Liitteet	77/3
Ohjaaja(t) Pohjolainen Auli	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Sijaisvanhemmat tarvitsevat tukea haasteellisessa tehtävässä toimiessaan. On tärkeää kuulla sijaisvanhempia, jotta saadaan tietoa heidän kokemuksistaan tuen tarpeesta. Kokemusten perusteella voidaan kehittää tukea juuri heidän tarpeisiinsa. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan sijaisvanhempien mahdollisuutta pitää vapaata. Perhehoitajalaissa on säädetty, että sijaisvanhemmillä on oikeus vapaaseen. Oikeudella vapaaseen pyritään turvaamaan sijaisvanhempien mahdollisuus vapaan pitämiseen.</p> <p>Opinnäytetyössä selvitetään vapaan toteutumista tällä hetkellä, vapaan antamaa tukea sijaisvanhempien työhyvinvoinnille sekä miten sitä tulisi kehittää. Vapaata tarkastellaan sosiaalisen tuen sekä työhyvinvoinnin näkökulmista. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikölle sekä Etelä-Savon, Keski-Suomen ja Pohjois-Karjalan maakunnille sijaisvanhempien kokemuksista vapaasta. Sijaisvanhempien kokemuksia selvitetään kyselytutkimuksella. Tutkimukseen on osallistunut 138 sijaisvanhempaa.</p> <p>Tulosten mukaan kaikki sijaisvanhemmat eivät saa riittävästi tukea vapaasta. Sijaisvanhemmat kuitenkin kokevat, että oikeus vapaaseen on merkittävä tuki työhyvinvoinnille. Oikeutta vapaaseen koetaan tarvittavan koko sijoituksen ajan. Tuloksista voi havaita, että sijaisvanhemmat ovat eriarvoisessa tilanteessa vapaan toteutumisen suhteen. Osa sijoittajakunnista auttaa vapaan järjestämisessä, toisissa kunnissa vastuu vapaan järjestämisestä on sijaisvanhemmillä itsellään. Sijaisvanhempien mukaan oikeutta vapaaseen tulisi kehittää siten, että voitaisiin tarjota joustavia ja yksilöllisiä ratkaisuja. Sijaisvanhemmille olisi myös tärkeää voida luottaa tuen saatavuuteen. Toimeksiantaja voi hyödyntää tutkimuksesta saatuja tuloksia vapaan kehittämiseen.</p>	
Avainsanat lastensuojelun perhehoito, sijaisvanhemmuus, oikeus vapaaseen, sosiaalinen tuki, työhyvinvointi	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme in Social Services	
Author(s) Kärkkäinen Anniina, Partanen Sirpa and Räbinä-Lehti Henna	
Title of Thesis ”The most important support is free time which is guaranteed” A right to have free time is like social support and it promotes the work welfare of foster parents	
Date 25.11.2010	Pages/Appendices 77/3
Supervisor(s) Pohjolainen Auli	
Project/Partners Development unit of child protection of Upper Savo	
<p>Abstract</p> <p>Because the foster parents act in a challenging position, they need support. It is important to hear what the foster parents have to say in order to get information about their experiences. Information from the foster parents’ point of view is important so that the support can be provided to meet exactly foster parents’ needs. The aim of this thesis was to study foster parents’ possibilities for having free time. It is enacted in the foster parents’ law that foster parents have a right to have free time. It enables foster parents to have free time.</p> <p>It is studying in this thesis how the free time is achieved at this moment. It is also studying how the free time supports the foster parents’ work welfare and how the free time should be developed. The free time is considering from the point of view of social support and work welfare. The aim of this thesis is to produce information for Development unit of child protection of Upper Savo and province of Southern Savo, Central Finland and Upper Karelia about the foster parents’ experiences from the free time. Foster parents’ experiences find out with a survey. 138 foster parents have been taken part in this survey.</p> <p>According to the research results all foster parents do not get enough support from the right to have free time. The foster parents still experience that the right to have free time is a significant form of support in work welfare. The foster parents experience that they need the right to have free time during the whole placement time. The results reveal that the foster parents are in an unequal position in regard to the right to have free time. Some communities provide help for arranging the free time. In other communities the responsibility for arranging the free time lay at the foster parents themselves. According to the foster parents the right to have free time should be developed so that flexible and individual solutions could be available. The foster parents also hope that they could trust in the support. The thesis partners can use the research results when they are developing the free time.</p>	
<p>Keywords</p> <p>family care of child protection, foster parents, the right to have free time, social support, work welfare</p>	

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	7
2	LASTENSUOJELUN PERHEHOITO SUOMESSA	9
2.1	Lastensuojelun perhehoito.....	9
2.2	Lastensuojelun perhehoidon asema Suomessa.....	11
2.3	Lastensuojelun perhehoidon kustannukset.....	13
2.4	Sijaisvanhemmuus.....	16
2.5	Sijaisvanhemman oikeus vapaaseen.....	19
3	OIKEUS VAPAASEEN SIJAISVANHEMMAN TYÖHYVINVOINNIN TUKENA	22
3.1	Sosiaalinen tuki sijaisvanhemmuudessa.....	22
3.2	Sijaisvanhemman työhyvinvointi	25
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	31
4.1	Tutkimusongelma.....	31
4.2	Tutkimusmenetelmä	32
4.2.1	Tutkimuksen kohdejoukko.....	33
4.2.2	Kyselylomakkeen laadinta ja aineistonkeruu	34
4.2.3	Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi	37
4.3	Tutkimuksen luotettavuus	38
4.4	Eettiset kysymykset.....	40
5	TUTKIMUSTULOKSET	43
5.1	Sijaisperheiden taustatiedot.....	43
5.2	Sijaisvanhempien vapaan toteutumisen	46
5.3	Vapaan merkitys sijaisvanhempien työhyvinvointiin	53
5.4	Sijaisvanhempien toiveita vapaan toteutumisen kehittämistä.....	57
5.5	Tutkimustulosten yhteenveto	66
6	POHDINTA.....	68
	LÄHTEET	72

LIITTEET

Liite 1 Kyselylomake

Liite 2 Saatekirje

Liite 3 Tutkimuslupa

1 JOHDANTO

Viime vuosina sijaishuollon painopistettä on pyritty siirtämään laitoshuollosta lastensuojelun perhehoitoon. Lapsen oikeuksien julistus korostaa lapsen oikeutta kasvaa perheessä. Lisäksi lapsen oikeuksien julistuksessa painotetaan vanhempien tukemista lapsen kasvatuksessa. Lastensuojelun perhehoito tarjoaa lapselle kasvuympäristön, jossa lapsen perustarpeet tulevat kohdatuiksi. Sijaisperheessä lapsella on turvalliset ja pysyvät aikuiset, sijaisvanhemmat, häntä hoitamassa. Lastensuojelun perhehoidon on todettu olevan inhimillisempi vaihtoehto laitoshuoltoon verrattuna. Lisäksi lastensuojelun perhehoidon kustannusten on todettu olevan yli kolme kertaa pienemmät kuin laitossijoitusten. Sijaisvanhemmat ovat hyvin merkittävässä roolissa lastensuojelun perhehoidon mahdollistajina. Sijaisvanhempia tarvitaan koko ajan lisää, jotta painopiste voidaan siirtää laitoskeskeisestä sijaishuollosta lastensuojelun perhehoitoon. Tämä edellyttää riittävän tuen tarjoamista aloittaville sijaisvanhemmille. Lisäksi sijaisvanhempina jo toimivia tulee tukea, jotta toimeksiantosopimukset eivät turhaan katkeaisi.

Sijaisvanhempia voidaan tukea useilla erilaisilla tukimuodoilla. Tämä tutkimus perustui siihen, että perhehoitajalain (1992/312) mukaan lastensuojelun perhehoitoon tulee antaa tukea. Tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistui tarkastelemaan oikeutta vapaaseen yhtenä tukimuotona ja sen merkittävyyttä sijaisvanhemmille. Perhehoitajalaissa (1992/312, § 6) säädetään, että sijaisvanhemmalla on oikeus vapaaseen yhtenä arkipäivänä kuukautta kohden. Oikeus vapaaseen mahdollistaa sijaisvanhempien irrottautumisen sitovasta ja haastavasta työstään.

Tutkimuksessa tarkasteltiin sijaisvanhempien vapaan tarvetta koko sijoituksen aikana. Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata sijaisvanhempien kokemuksia oikeudesta vapaaseen. Lisäksi tavoitteena oli, että jatkossa vapaa toimisi ja tukisi sijaisvanhempia parhaalla mahdollisella tavalla. Sijaisvanhempia tukemalla voidaan edistää heidän työhyvinvointiaan. Sijaisvanhempien jaksassa työssään voidaan edesauttaa lastensuojelun perhehoidon toimeksiantosopimusten pysyvyyttä. Perhehoidon pysyvyys on ennen kaikkea sijoitetun lapsen etu ja pysyvyydellä taataan myös lastensuojelun tavoitteiden toteutuminen. Sijaisvanhempien oikeutta vapaaseen tarkasteltiin sosiaalisen tuen sekä

työhyvinvoinnin näkökulmista. Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä käyttäen aineiston keräämisen tapana strukturoitua kyselyä. Tutkimuksen aiheen ajankohtaisuudelle sekä merkityksellisyydelle on löydetty perusteluita aikaisemmista tutkimuksista ja niiden tuloksista.

Tutkimuksesta saadun tiedon avulla toimeksiantaja sekä yhteistyötahot voivat kehittää omilla alueillaan tukea vapaan toimivuuden osalta. Tutkimuksen toimeksiantajana oli Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja perheet Kaste -hanketta Katse lapseen -hankkeena toteuttava Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö kehittää yhteistyössä kuntien ja eri toimijatahojen kanssa lastensuojelulain haasteisiin vastaavaa palvelujärjestelmää. Lisäksi kehittämissyksikön tavoitteena on vakiinnuttaa lastensuojelun pitkäjänteinen kehittämistoiminta maakuntaan. Kehittämissyksikkö tukee käytännön lastensuojelun toteutusta siten, että yksikkö tarjoaa Pohjois-Savon kunnille apua lastensuojelun prosessien tehostamisessa sekä ammatillisen osaamisen vahvistamisessa. Lisäksi tutkimuksessa yhteistyötahoina toimivat Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen maakunnat, jotka ovat myös osa Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja perheet Kaste -hanketta.

2 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO SUOMESSA

Lastensuojelun perhehoidolla tarkoitetaan lapsen sijoittamista yksityisperheen kotiin. Sijoittamisella perheen kotiin pyritään takaamaan lapselle kodinomainen ympäristö sekä turvalliset ja pysyvät aikuissuhteet. Lastensuojelun perhehoito on inhimillisempää ja kustannuksiltaan huomattavasti edullisempaa kuin laitoshoido. Tästäkään huolimatta lastensuojelun perhehoidon asema Suomessa ei ole kovin vankalla pohjalla.

Lastensuojelun perhehoitoa toteuttavat sijaisvanhemmat, joiden työ on hyvinkin haastavaa entistä vaikeammin oireilevien lasten parissa. Kunnat tarjoavat sijaisvanhemmille tukea työhön erilaisilla tukimuodoilla hyvin vaihtelevasti. Sijaisvanhempien oikeus vapaaseen on merkittävä tukimuoto sijaisvanhempien jaksamisen kannalta.

2.1 Lastensuojelun perhehoito

Lastensuojelu on yksi osa lasten ja nuorten julkista huolenpitoa, jonka on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun tehtävänä on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lisäksi lastensuojelun tehtävänä on turvata lapsen oikeus erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tarkoituksena on tukea vanhempia, huoltajia sekä muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastuussa olevia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Tähän pyritään järjestämällä tarvittavia palveluita ja tukitoimia.

Lastensuojelulain (2007/417) mukaan lapsiperheen tilanteeseen täytyy puuttua silloin, kun lapsi ei saa tarvitsemaansa hoitoa ja kasvatusta. Tilanteeseen on puututtava myös silloin, kun lapsen olosuhteet ovat turvattomat. Lisäksi tilanteeseen puuttuminen on aiheellista silloin, kun lapsi omalla käyttäytymisellään vahingoittaa terveyttään tai kehitystään. Ennen kaikkea lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja toteutettaessa on huomioitava lapsen etu. (Ks. Lastensuojelulaki 2007/417, §:t 1, 4, 40.) Sijaishuolto tarkoittaa sosiaalilautakunnan huostaanottaman lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lapsen oman kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa järjestetään perhehoitona, laitoshoidona sekä jollakin muulla tarkoituksenmukaisella tavalla esimerkiksi tarkoituksen-

mukaiselle tavalla esimerkiksi ohjauksena itsenäiseen asumiseen tai asuntolaan tai hoitona sairaalassa. (Ahto & Mikkola 1999, 8.)

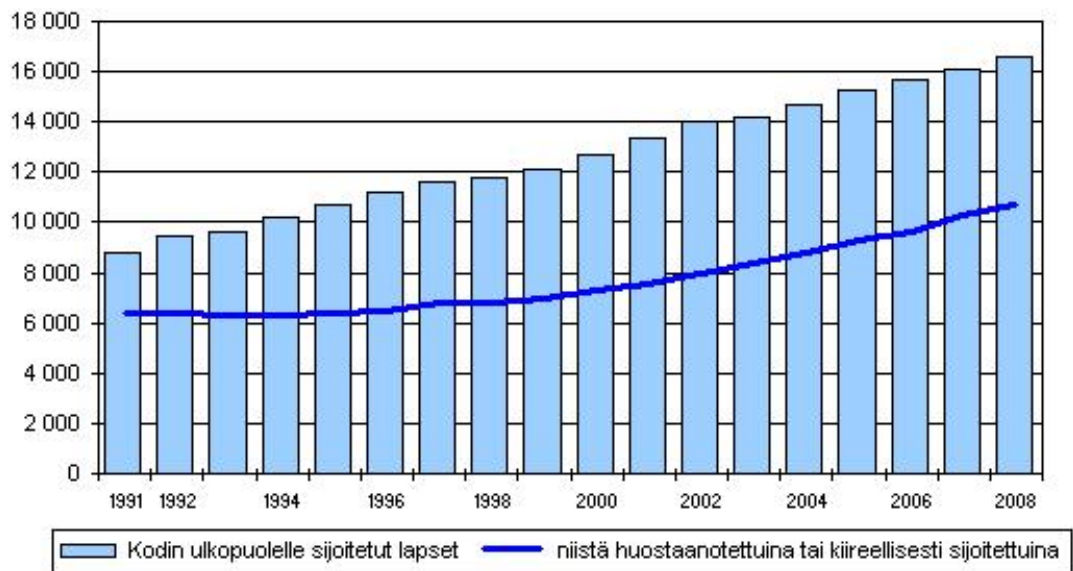
Lastensuojelun perhehoitoa sääteleviä lakeja ovat muun muassa perhehoitajalaki, lastensuojelulaki sekä sosiaalihuoltolaki. Tässä tutkimuksessa lapsi määritellään lastensuojelulain (2007/417, § 6) mukaisesti alle 18-vuotiaaksi. Sosiaalihuoltolaissa (1982/710, § 25) perhehoidolla tarkoitetaan henkilön hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella. Ensisijaisesti lastensuojelun perhehoito toteutuu toimeksiantosuhteisesti yksityiskodeissa, mutta sitä voidaan järjestää myös kuntien ostopalvelusopimuksin ammatillisissa perhekodeissa. Perhehoito on merkittävä osa lastensuojelun sijaishuoltoa. (Valkonen 1995, 1.)

Perhehoitoa käytetään lastensuojelussa huostaanotetuille lapsille sekä avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetuille lapsille. Vaikka huostaanotettujen lasten sijoitukset ovat lastensuojelulain (2007/417, § 47) mukaan voimassa toistaiseksi, sijoitukset ovat usein pitkäaikaisia. Lastensuojelun perhehoidon tarkoituksena on kuitenkin edistää lapsen palaamista takaisin syntymäperheeseensä silloin, kun se on mahdollista. (Mitä perhehoito on? 2010.) Ketolan (2008b, 20) mukaan lastensuojelun perhehoito on luonnollinen ja yksilöllinen tapa hoitaa oman kodin ulkopuolista hoitoa tarvitsevia lapsia ja nuoria. Sijoittaminen lastensuojelun perhehoitoon on yksi vaihtoehto monenlaisten laitosten rinnalla. Lastensuojelun perhehoito voi olla lyhytkestoista tai pitkäaikaista. Se voi olla joko suunnitelmallista tai akuuttia kriisityötä.

Lastensuojelun perhehoito mahdollistaa perheenjäsenyyden sekä elinympäristön, jossa lapsi voi osallistua arjen askareisiin. Hoidolla pyritään edistämään lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä. (Ketola 2008b, 20, 22.) Lastensuojelun perhehoidon pyrkimyksenä on vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Lastensuojelun perhehoidon eduksi nähdään ehdottomasti kiintymyssuhteiden syntymisen mahdollisuus. Tämä mahdollistuu, kun lasta hoitavat sijaisvanhemmat pysyvät samoina koko sijoituksen ajan. Turvallinen ja kannustava kasvu- ja kasvatusympäristö on tärkeä sijoitetun lapsen myönteisen minäkuvan ja hyvän itsetunnon kehittymiselle. Lastensuojelun perhehoidon tulee lisäksi auttaa ja tukea lasta selviytymään häntä haavoittaneista ja traumaattisista kokemuksista. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 127–128, 130.)

2.2 Lastensuojelun perhehoidon asema Suomessa

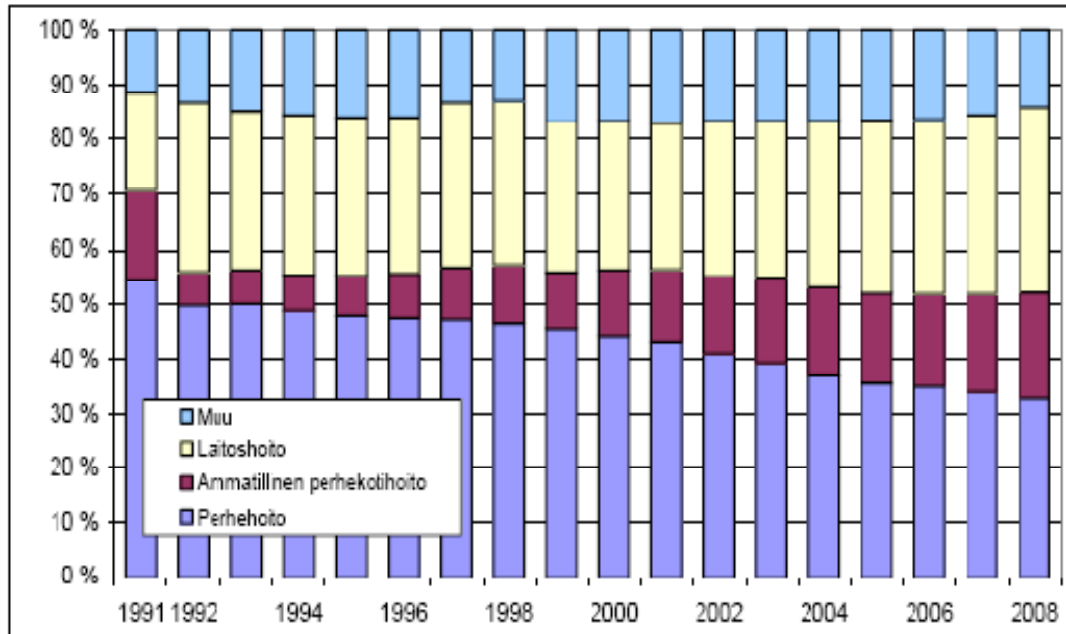
Suomessa on yli 16 000 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta. Heistä yli 11 000 on huostaanotettu tai kiireellisesti sijoitettu ja loput on sijoitettu avohuollon tukitoimin. Huostaanottojen määrä on kasvanut viimeisten 15 vuoden ajan. Viime vuosina kasvu on tapahtunut 2–6 % vuosivauhtia ja Stakesin (nykyisin Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) ennustuksen mukaan huostaanotot tulevat Suomessa lisääntymään entisestään. (Ketola 2008a, 27, 30; Kuoppala & Säkkinen 2009, 1; Räsänen 2008, 11.) Erialaisten perheongelmien lisääntyminen ja niiden tiedostaminen kasvattavat lasten huostaanottojen määrää (Salo 2010). Kuviossa 1 on kuvattu kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrän kasvua vuosina 1991–2008.

KUVIO 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuosina 1991–2008
(Kuoppala & Säkkinen 2009, 1)

Vaikka kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut, sijaisperheisiin sijoitettujen lasten määrä ei ole absoluuttisesti kasvanut. Suomessa lastensuojelun sijaishuollon osalta palvelut ovatkin laitostumassa ja yhä harvempi sijoitetuista lapsista pääsee sijaisperheeseen. Vuonna 2007 lastensuojelun toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa oli vain alle 40 % sijoitetuista lapsista. Vielä 1990-luvun alussa toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa oli yli 50 % sijoitetuista lapsista ja 1980-luvun

puolivälissä luku oli noin 60 %. (Ketola 2008a, 28, 30; Räisänen 2008, 11.) Kuviossa 2 on havainnollistettu lasten ja nuorten suhteellisen osuuden muutoksia eri sijoituspaikoissa vuosina 1991–2008.

KUVIO 2. Lasten ja nuorten määrä eri sijoituspaikoissa (vuoden viimeinen paikka), suhteellisen osuuden muutokset vuosina 1991–2008 (Kuoppala & Säkkinen 2009, 3)

Huostaanottojen lisääntyminen on lisännyt sopivien perhehoitoperheiden tarvetta. Uusien sijaisvanhempien tarvetta lisää myös jo toimivien sijaisvanhempien ikääntyminen, jolloin perheisiin ei enää sijoiteta uusia lapsia. (Salo 2010.) Lastensuojelun perhehoidon tuottamien palveluiden vähäisyyttä ei voida kuitenkaan selittää pelkästään sijaisperheiden vähentymisellä. Sijaisperheiden tuottamien palveluiden vähäisyyteen ei ylipäätään voida nimetä yhtä yksiselitteistä syytä. (Ketola 2008a, 32.) Yksi sijaisperhetoiminnan vähäisyyteen on sijaisperheiden tukemisen sattumanvaraisuus, sillä tuen määrä ja laatu vaihtelevat huomattavasti eri kunnissa. Yhteiskunnallinen tilanne ja vallalla olevat arvot näkyvät myös sijaisperheiden asemassa ja lastensuojelun sosiaalipoliittisissa linjauksissa. Perheiden asema ja heidän saamansa tuki eivät kehittyneet yhteiskunnassamme 1990-luvun lamavuosien aikana. Niukkuuden politiikka valitsi myös perheenomaisten palveluiden, kuten lastensuojelun perhehoidon, kehittämässä. (Ketola 2008a, 32, 34.)

Suomen sijaisperhetoiminnan asema on jokseenkin heikompi kuin muissa Pohjoismaissa. Perheiden ja lasten tilanteet sekä syyt lasten ja nuorten sijoituksiin ovat samankaltaisia kaikissa pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa. Lasten ja nuorten kokemukset sekä oireet hoidon ja kasvatuksen laiminlyönneistä ovat myös samanlaisia. Tästä huolimatta Suomessa sijaisperhehoitoon pääsee vain alle 40 % sijoitetuista lapsista ja nuorista, kun vastaavat luvut ovat Norjassa 85 % ja Ruotsissa yli 70 %. (Ketola 2008a, 34–35.)

Suomessa sijaisperhetoiminnan osuuden vähyyden voidaan katsoa olevan yhteydessä siihen suunnattujen vähäisten resurssien kanssa. Jotta lastensuojelun perhehoidon sijoituksia voitaisiin lisätä määrällisesti sekä laadullisesti, tulisi siihen suunnata riittävästi resursseja. (Ketola 2008b, 23, 26.) Viime vuosina päättäjät ovat tukeneet sijaishuollon painopisteen siirtämistä lastensuojelun perhehoitoon. Muun muassa pääministeri Matti Vanhasen II hallitusohjelmaan 2007–2010 on kirjattu tämän painopisteen siirto. (Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 2007.)

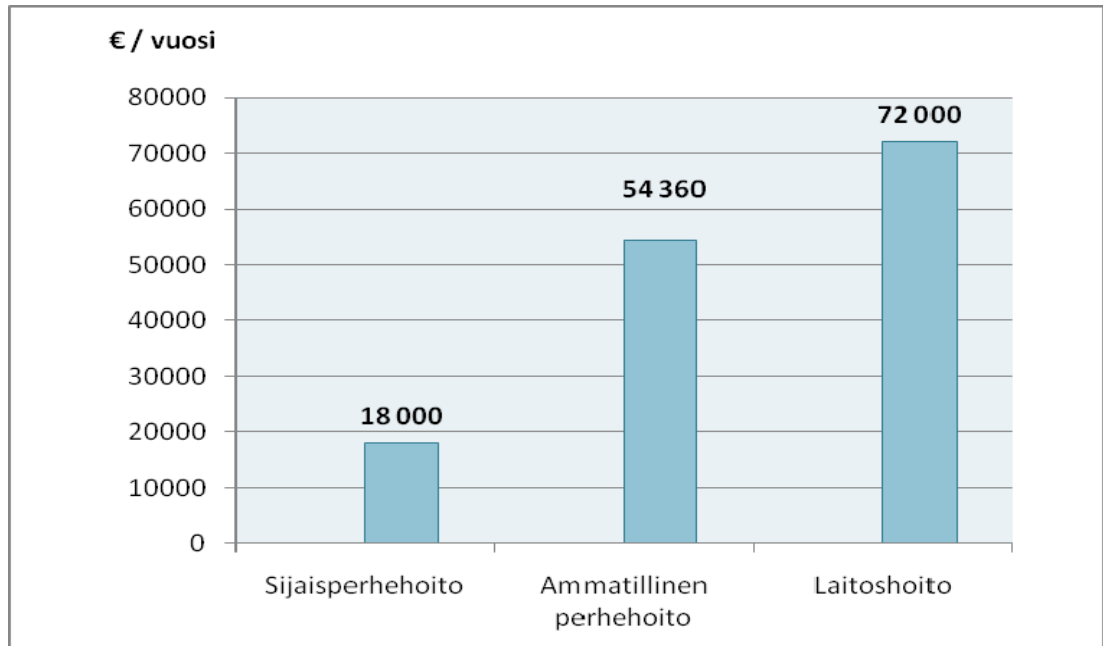
2.3 Lastensuojelun perhehoidon kustannukset

Sijoittajakunnalla tarkoitetaan kuntaa, jossa lapsen tai nuoren sijaishuollon tarve on syntynyt. Käytännössä kotikunta vastaa lapsen tai nuoren hoidon kustannuksista sijaishuollon aikana. Lastensuojelun perhehoidosta syntyvät kustannukset ovat hoitopalkkio, kulukorvaus sekä käynnistämiskorvaus. Lapsen tai nuoren hoitoon käytettävä aika ja hoidon vaativuus määrittelevät lastensuojelun perhehoidosta maksettavan hoitopalkkion. Vuoden 2009 alusta hoitopalkkion vähimmäismäärä yhtä hoidettavaa lasta kohden on 336,41 euroa kalenterikuukaudessa ja se on veronalaista tuloa. Sijaisperheissä hoidetaan erittäin paljon erityishoitoa vaativia lapsia ja nuoria. Lastensuojelun perhehoidossa olevan lapsen vaatiessa runsaasti hoitoa ja huolenpitoa hoitopalkkiota voidaan korottaa. (Ketola 2008a, 37; Sijaishuollon kustannukset 2010.)

Lastensuojelun perhehoidossa olevan lapsen tai nuoren hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista sijaisvanhemmalle maksetaan todellisten kustannusten mukainen korvaus (kulukorvaus). Kulukorvaus on vähintään 375,08 euroa lastensuojelun perhehoidossa olevaa lasta kohti kalenterikuukaudessa. Perhehoitoliiton vuonna 2005 tekemän kyselytutkimuksen mukaan yleisimmin maksetut hoitopalkkiot ja kulukorvaukset olivat 350–450 euroa kuukaudessa hoidettavaa lasta kohden. Lisäksi kustannuksia voivat olla terapiasta ja terveydenhuollosta tai opinnoista aiheutuvat kulut, joita ei muun lainsäädännön nojalla korvata. Hoidon käynnistämisestä johtuvista tarpeellisista hankinnoista maksetaan sijaisvanhemmalle käynnistämiskorvaus. Käynnistämiskorvauksella katetaan muun muassa huonekaluhankinnat ja mahdolliset alkuvaiheen ansionmenetykset. Käynnistämiskorvaus on enintään 2 663,76 euroa. (Ketola 2008a, 41; Sijaishuollon kustannukset 2010.)

Tämänhetkinen sijaisvanhemman sosiaaliturva perustuu perhehoitajalain (1992/312) mukaisesti oletukseen, että sijaisvanhemmat käyvät kodin ulkopuolella palkkatyössä. Tilanne on kuitenkin merkittävästi muuttunut. Sijaisvanhemmista yli puolet (59 %) saa pääasiallisen toimeentulonsa perhehoidosta. Lastensuojelun perhehoito vaatii nykyään sijoitetun lapsen lisääntyneen hoidon tarpeen takia toisen sijaisvanhemman kotiin jäämisen. Päätoimisten sijaisvanhempien turvaksi olisikin kehitettävä työsuhdetta vastaava sosiaali- ja toimeentuloturva. (Heikkinen 2005, 13; Ketola 2008a, 36.)

Suomen kuntaliiton vuonna 2004 tekemästä selvityksestä kävi ilmi, että yhden perhesijoituksen keskimääräinen vuorokausikustannus oli noin 50 euroa ja vuosikustannus noin 18 000 euroa. Ammatillisten perhekotien liiton vuonna 2006 tekemän selvityksen mukaan ammatillisissa perhekodeissa hoitovuorokausi maksoi noin 150 euroa. Yhtä sijoitettua lasta kohden vuosikustannus oli tällöin noin 54 000 euroa. Laitossijoitusten hoitovuorokausien hinnat vaihtelivat 150 eurosta 700 euroon, riippuen laitoksen palveluista. Vuorokauden keskihinta oli 200 euroa, joten vuosikustannus oli noin 72 000 euroa sijoitusta kohden. (Ketola 2008b, 22–23.) Kuviossa 3 on kuvattu sijaishuollon palvelujen kustannuksia vuositasolla sijoituspaikan mukaan yhtä sijoitusta kohden.

KUVIO 3. Sijaishuollon palvelujen kustannukset sijoituspaikan mukaan (Ketola 2008b, 23)

Suomen kuntaliiton mukaan Suomessa käytetään vuosittain lastensuojelun sijaishuollon menoihin noin 528 miljoonaa euroa. Kustannuksiin oli laskettu mukaan pelkästään lasten hoitovuorokausikustannukset. Lastensuojelun perhehoidon osuus menoista oli noin 82 miljoonaa euroa. Laitoshuollon ja ammatillisten perhehoitien palveluiden osuus oli sen sijaan 446 miljoonaa euroa. Sijaishuollon kokonaismenoista lastensuojelun perhehoidon osuus oli siis vain 15 %. Sillä oli voitu kustantaa lähes 40 % kaikista kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten sijaishuollon menoista. Jos lastensuojelun perhehoitoa onnistuttaisiin lisäämään, säästettäisiin kalliista laitoshoidosta. Näillä säästyneillä varoilla voitaisiin kehittää lastensuojelun perhehoitoa ja panostaa myös ennaltaehkäisevään lastensuojeluun. (Ketola 2008b, 22, 26; Sijaishuollon kustannukset 2010.)

2.4 Sijaisvanhemmuus

Perhehoitajalla tarkoitetaan henkilöä tai henkilöitä, usein perheen vanhempia tai puolisoita, jotka hoitavat omassa kodissaan huostaanotettuja tai avohuollon tukitoimin sijoitettuja henkilöitä. Hoidettavat henkilöt voivat olla lapsia ja nuoria, kehitysvammaisia aikuisia, mielenterveyskuntoutujia tai vanhuksia. Lapsia ja nuoria hoitavasta vanhemmasta käytetään yleisesti nimitystä sijaisvanhempi. Sijaisvanhempi-sana tunnetaan hyvin ja se on ollut käytössä jo ennen perhehoitajalakia. Lastensuojelun perhehoidossa korostuu nimenomaan vanhemmuus ja tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä sijaisvanhempi. (Ahto & Mikkola 1999, 12; Ketola 2008b, 18–19.)

Perhehoitajalaissa (1992/312, § 1) on säädetty, että sijaisvanhemmaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Sijaisperheistä suurin osa on perheitä, joissa on molemmat vanhemmat ja he yhdessä toimivat perhehoitajina. Sijaisvanhempana voi toimia myös yksin asuva sekä yksinhuoltaja. (Mitä perhehoito on? 2010.)

Sijaisvanhemmalta ei edellytetä erityistä koulutusta silloin, kun toimeksiantosuhteessa perhehoidossa on samanaikaisesti enintään neljä henkilöä. Tähän määrään lasketaan mukaan sijaisperheen biologiset, alle kouluikäiset lapset sekä muut erityistä hoitoa ja huolenpitoa vaativat henkilöt, jotka asuvat sijaisperheen kotona. Tietyissä tilanteissa sijaisvanhempi voi yhdessä puolisonsa kanssa ottaa hoidettavakseen enintään seitsemän henkilöä. Tämä edellyttää toimeksiantosuhteessa olevalta sijaisvanhemmalta tehtävään soveltuvaa ammatillista koulutusta sekä riittävää kokemusta hoito- ja kasvatustehtävistä. Sijaisvanhemman henkilökohtaisia ominaisuuksia arvioidaan sosiaaliviranomaisten kanssa käytävissä keskusteluissa. (Ketola 2008b, 21.)

Lapsen sijoitus perhehoitoon edellyttää toimeksiantosopimuksen tekoa. Toimeksiantosopimus on keskeinen asiakirja, jossa sijaisvanhempi ja sijoittajakunta sopivat hoitosuhteeseen liittyvät molemminpuoliset oikeudet sekä velvollisuudet. (Toimeksiantosopimussuhteinen perhehoito 2010.) Toimeksiantosopimuksessa määritellään palkkiot ja kulukorvaukset, vapaat ja lomamatkat sekä erityisen tuen tarve (Janhunen 2008, 138).

Myös vapaan järjestämisestä, sijoitetun lapsen hoidon järjestämisen taloudellisesta tukemisesta sekä pitämättömän vapaan korvauksesta on sovittava toimeksiantosopimuksessa. Mikäli perhehoitaja ei halua käyttää oikeuttaan vapaaseen, tulee myös siitä sopia toimeksiantosopimuksessa. Vaikka sijaisvanhempi solmii toimeksiantosopimuksen kunnan kanssa, hän ei ole työsuhteessa kuntaan. Kunnalla ei siis ole työnantajan velvollisuuksia vaan sijaisvanhemman työsuhde on verrattavissa ostopalveluun. (Ks. Ketola 2008b, 19; Toimeksiantosopimussuhteinen perhehoito 2010.)

Sijaisvanhempi ei ole sijoitetun lapsen juridinen huoltaja. Sosiaalilautakunta on vastuussa huostaanotetun lapsen asuinpaikasta sekä hänen huolenpidon, hoidon ja kasvatuksen toteutumisesta. Sosiaalilautakunnan on pyrittävä yhteistyöhön sekä lapsen biologisten vanhempien että sijaisvanhemman kanssa. Sijaisvanhemman mielipiteet tulee ottaa huomioon lastensuojelun perhehoidossa olevan lapsen huoltoon liittyvissä asioissa. (Valkonen 1995, 1.) Sijaisvanhempi ja lapsen sijoittanut kunta ovat siis keskenään yhteistyökumppaneita. He muodostavat yhdessä työparin. Jotta sijaisperheitä pystytään tukemaan, tulee perhehoidon rakenteiden olla kunnossa. Tällä tarkoitetaan sitä, että sijoittajien työn on oltava riittävästi resurssoitua ja ammattitaitoista. Sijaisperheiden tukemisessa tulee ottaa huomioon myös se, että sijaisperheet ja sijoitetut lapset ovat erilaisia, joten heidän tarpeensa ovat yksilöllisiä. (Ketola 2005, 130, 133.)

Sijaisvanhemmuuteen sisältyy paljon erityispiirteitä ja haasteita. Sijaisvanhemmalta odotetaan ennen kaikkea tavallista vanhemmuutta, mutta myös ammatillisia hoidon ja kasvatuksen valmiuksia. Sijaisvanhemmalta edellytetään kykyä hoitaa vaikeita elämäkokemuksia kohdanneita ja haasteellisia lapsia. Tämä johtuu siitä, että sijoitettujen lasten psyykinen hyvinvointi on heikentynyt ja monenlainen oireilu on lisääntynyt. Sijaisvanhemmuus edellyttää enemmän lapsen tukemista ja rajojen asettamista kuin biologinen vanhemmuus. Lastensuojelun perhehoito on hyvin vaativaa, lähinnä autettuun asumiseen ja laitoshoitoon verrattavaa hoitoa. (Ketola 2008b, 22; Salo 2010; Valkonen 2008, 105–106.) Koska sijoitetun lapsen hoito voi olla hyvinkin haastavaa, sijaisvanhemmat tarvitsevat tukea (Janhunen 2008, 138).

Sijaisvanhemman ammatillisuutta on, että tuntee omat rajansa ja osaa tarvittaessa hakea apua perheen ulkopuolelta (Ketola 2008a, 59). Hoidon ja huollon jatkuvuus sijaiskodissa antavat mahdollisuuden sijoitetun lapsen eheytymiselle ja hyvälle kehitykselle. Tämän vuoksi sijaisvanhempana toimiminen vaatii sijaisvanhemmalta hyvää motivaatiota sekä sitoutumista tehtävään. (Salo 2010; Vahtola 2008, 65.)

Sijaisvanhemmaksi ryhtyminen muuttaa koko perhettä, sillä sijoitettu lapsi tuo perheeseen oman perhetaustansa ja -kulttuurinsa (Valkonen 2008, 105–106). Voidaan ajatella, että sijaisvanhemmuus on eräänlaista uusperheellisyyttä. Sijaisperheessä perhe muodostuu vanhemmista, biologisista sekä sijoitetuista lapsista tai yksinomaan sijoitetuista lapsista. Perheen toimintamallit ja -roolit uusiutuvat ja muokkautuvat arjessa toimiviksi uusperheen jäsenten, sijoitetun lapsen iän, kehitysvaiheiden ja ongelmien mukaan. Tämä uudelleen muotoutuminen ja sopeutuminen uuteen tilanteeseen vaatii sijaisvanhemmalta henkisiä voimavaroja sekä joustavuutta. (Salo 2010.)

Sijaisvanhemmuudessa jäsentyy niin sanottu yhteiskunnallinen vanhemmuus, koska siinä toteutetaan yhteiskunnan antamaa tehtävää (Salo 2010). Sijaisvanhemmuuden yhtenä haasteena voidaan nähdä yhteiskunnan suuret odotukset sijaisvanhemmille annetun kasvatusvastuun vuoksi (Valkonen 2008, 105–106). Sijaisvanhemmuudessa erityisvaatimuksena on hoito- ja kasvatustavoitteiden saavuttaminen. Sijaiskoti, johon lapsi sijoitetaan, luopuu luonnollisista rajoistaan ja asettuu yhteiskunnan valvonnalle alttiiksi, koska sijaiskotien toimintaa joudutaan valvomaan. Sijaiskoti muodostuu eräänlaiseksi avoimeksi toimintaympäristöksi, jossa yksityinen ja osin julkinen vanhemmuus kohtaavat. Sijaisperhe muuttuu sijoituksen myötä avoimemmaksi kuin ennen, esimerkiksi sijaishuollon työntekijöiden sekä sijoitetun lapsen vanhempien ja sukulaisten käynneille. (Salo 2010.)

Sijaisvanhemmuus on yhteistyötä, jaettua vanhemmuutta (Ahto & Mikkola 1999, 26; Salo 2010). Sijaisvanhemman on pystyttävä toimimaan osana, usein hyvin laajaakin, ammatillista hoito- ja kuntoutustiimiä. Sijaisvanhemmalta vaaditaan hyvää yhteistyötaitoa ja suvaitsevuuutta, joustavuutta sekä kykyä hyväksyä erilaisuutta. Lisäksi tarvitaan kykyä toimia erilaisten ihmisten, joilla voi joskus olla heikot yhteistyötaidot, kanssa. (Salo 2010.) Sijaisvanhemman on sijoitetun lapsen lisäksi huolehdittava lap-

sen suhteesta biologisiin vanhempiinsa ja tarjottava tukeaan myös heille. Erityiseksi sijaisvanhemmuuden tekee se, ettei sijaisvanhempi voi päättää sijoitetun lapsen asioista samoin kuin biologisena vanhempana pystyisi. (Valkonen 2008, 105–106.)

Lisäksi sijaisvanhemmuuden erityishaasteena on, että sijaisvanhemman on käsiteltävä surua ja menetystä monesta näkökulmasta. Biologiset vanhemmat surevat lasten menettämistä ja sijoitetut lapset surevat joutuessaan eroon vanhemmistaan. Omaa ja muiden perheenjäsenten surua voi joutua käsittelemään, mikäli lapsi palaa biologisille vanhemmilleen tai sijoitetaan muualle. (Valkonen 2008, 105–106.) Sijaisvanhemmuuteen liittyy sijoituksen kestosta tuleva epävarmuus ja luopumisen mahdollisuus, joka on aina olemassa (Salo 2010). Lapselle sijaiskotiin muuttaminen on aina raju elämänmuutos ja jonkinasteinen menetys (Björkqvist 2008, 18). Sijaiskotiin tullessaan lapsi käy läpi erokriisiin omista vanhemmistaan ja kodistaan. Tässä tilanteessa sijaisvanhemmalta vaaditaan erityistä tukea sijoitetulle lapselle. (Salo 2010.)

2.5 Sijaisvanhemman oikeus vapaaseen

Perhehoitajalain (1992/312, §:t 6–7) mukaan lastensuojelun perhehoidon tukeen sisältyvät sekä perhehoitoon sijoitetulle että sijaisvanhemmalle ja hänen perheelleen suunnattu tuki. Ensisijainen vastuu tuen järjestämisestä on sijoittavalla kunnalla. Sijaisvanhempaa tukevat muun muassa yhteistyö sijoittavan sosiaalityöntekijän kanssa, ennakkovalmennus, oikeus vapaaseen, työnohjaus ja vertaistuki sekä koulutukset. Sijaisvanhemman tulee saada sijoittavalta kunnalta riittävästi oikea-aikaista tukea toimia työssään (Mitä perhehoito on? 2010). On tärkeää, että sijaisvanhempi voi saada tarvittaessa tukea ja tuen saatavuuteen voi luottaa (Anttila 2002, 21).

Perhehoitajain (1992/312, § 6) mukaan sijaisvanhemmalla on oikeus vapaaseen. Vapaan pituus on yksi arkipäivä kutakin sellaista kalenterikuukautta kohden, jona sijaisvanhempi on toiminut toimeksiantosopimuksen perusteella vähintään 14 vuorokautta perhehoitajana. Sijoittavan kunnan tulee huolehtia tai tarvittaessa avustaa sijoitetun lapsen hoidon järjestämisessä sijaisvanhemman vapaan ajaksi. Lisäksi sijoitetun lapsen hoidon järjestämisestä sijaisvanhemman vapaan ajaksi voidaan tukea taloudellisesti. Vaihtoehtoisesti sijaisvanhempi voi saada korvauksen pitämättömästä vapaasta. (Toimeksiantosopimussuhteinen perhehoito 2010.)

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissuositukset on laatinut suosituksen lastensuojelun perhehoidon palkkioiden ja kustannusten korvaamisesta vuonna 2010. Suosituksen mukaan sijaisvanhempi voi itse järjestää lapsen hoidon vapaan ajalle, jolloin sijoittava kunta korvaa hoidon järjestämisestä aiheutuvat kustannukset kulukorvauksena. Vaihtoehtoisesti sijoittava kunta voi järjestää lastensuojelun perhehoidossa olevalle lapselle hoidon sijaisvanhemman vapaan ajalle. Mikäli sijaisvanhempi ei halua pitää vapaata, korvaa sijoittava kunta tällöin pitämättömän vapaan suosituksen mukaan 328 euron palkkiona kuukaudessa. Yleisenä periaatteena on, että sijaisvanhemman vapaan ajalta ei vähennetä hoitopalkkiota tai kulukorvausta. (Ks. Lastensuojelun perhehoidon ja tukiperhetoiminnan suositus 2010, 16.)

Vapaan toteutuminen mahdollistaa sijaisvanhemmalle irtautumisen sitovasta työstään. Vapaan toteutuminen tukee sijaisvanhemman jaksamista. Sijaisvanhempien mahdollisuus yhdessä vietettyyn aikaan tukee parisuhdetta sekä lastensuojelun perhehoitoa. Vapaan pitäminen edistää myös sijoitetun lapsen hyvinvointia sijaisvanhemman voimissaan hyvin. (Toimeksiantosopimussuhteinen perhehoito 2010.)

Erilaisia sijaisvanhemman vapaan järjestämisen tapoja on useita ja mahdollisuuksia tulee olla riittävästi tarjolla. Näistä malleista sijaisvanhemman ja sijoittavan sosiaalityöntekijän tulee sopia perhehoidon toimeksiantosopimuksen tekemisen yhteydessä. Vapaan järjestämisessä tulee ottaa huomioon perheen ja sijoitetun lapsen yksilölliset tarpeet. Käytännössä sijaisvanhempi itse hoitaa vapaan ajalle hoitajan, joka usein on perheen lähipiiristä, sukulainen tai tuttava. Yleisintä on käyttää sijaisvanhemman sukulaisia lapsen hoitajina. Muina hoitajina voivat toimia toiset sijaisperheet, lastensuo-

jelulaitokset tai ammatilliset perhekodit. Tällöin sijoitettu lapsi siirtyy sijaisvanhemman vapaan ajaksi pois omasta kodistaan, mikä ei ole aina toimiva ratkaisu. (Ketola 2008a, 52.)

On mahdollista, että sijoittajakunta järjestää perheeseen hoitajan. Tällöin sijoitettu lapsi saa jäädä tuttuun ympäristöön, mutta sijaisvanhemman täytyy lähteä vapaalle kodin ulkopuolelle, mikä on usein kallis vaihtoehto sijaisvanhemmalle. Kesäisin lapsi voi osallistua muun muassa järjestöjen, kuntien ja seurakuntien järjestämille kesäleireille, joiden aikana sijaisvanhemman vapaa mahdollistuu. Sijaisvanhemman vapaan pitäminen lapsen kotiloman aikana ei ole aina toimiva ratkaisu, koska kotiloma keskeytyy aika usein ja sijaisvanhempi joutuu olemaan tavoitettavissa. (Ketola 2008a, 52–53.) Sijoittajakunta voi tukea koko sijaisperheen virkistäytymistä ja jaksamista tukemalla taloudellisesti perheen yhteistä lomaa. Riippumatta toimeksiantosopimuksessa sovitusta vapaan pitämisen tavasta, tärkeintä on, että vapaan pitäminen käytännössä mahdollistuu. (Toimeksiantosopimussuhteinen perhehoito 2010.)

3 OIKEUS VAPAASEEN SIJAISVANHEMMAN TYÖHYVINVOINNIN TUKE- NA

Sijaisvanhemman oikeutta vapaaseen tarkasteltiin tässä tutkimuksessa sosiaalisen tuen ja työhyvinvoinnin näkökulmista. Sosiaalinen tuki sijaisvanhemmuudessa on hyvin merkittävää sijaisvanhemman työhyvinvoinnin kannalta. Sijaisvanhempi saa sosiaalista tukea monelta eri taholta ja monin erilaisin tuen muodoin. Oikeus vapaaseen on yksi sijaisvanhemmalle tarjottava tuki, joka auttaa sijaisvanhempaa jaksamaan haastavassa työssään.

Tässä luvussa käsitellään sosiaalisen tuen muotoja ja tasoja sijaisvanhemmuudessa. Sijaisvanhemman työhyvinvointia esitellään holistisen ihmiskäsityksen mukaisesti. Lisäksi käsitellään työn vaatimus- ja voimavaratekijöitä sijaisvanhemmuudessa. Työn vaatimus- ja voimavaratekijät vaikuttavat sijaisvanhemman työhyvinvointiin.

3.1 Sosiaalinen tuki sijaisvanhemmuudessa

Sosiaalinen tuki määritellään yksilöiden väliseksi vuorovaikutukseksi, jossa he antavat ja saavat sosiaalista tukea toisiltaan. Muista sosiaalisten suhteiden toiminnoista voidaan sosiaalinen tuki erottaa siten, että tuen antaja pyrkii tietoisesti auttamaan tuen saajaa. (Mäenpää 2008, 10–11.) Sosiaalinen tuki tarkoittaa sekä yksilön että yhteisöjen yksilöille ja ryhmille tarjoamaa apua. Sosiaalinen tuki auttaa yksilöä ja ryhmiä selviytymään haastavista elämäntapahtumista ja muista muuttuvista elämäntilanteista. Sosiaalisen tuen saatavuus ei ole yksin riippuvainen yksilön halusta kuulua yhteisöön, vaan myös yhteisön mahdollisuuksista tarjota apua. Sosiaalinen tuki voi olla suoraa yksilöltä toiselle tai epäsuoraa järjestelmän kautta annettua tukea. (Kumpusalo 1991, 13–14.)

Sosiaalinen tuki on sisällöltään positiivinen käsite (Kumpusalo 1991, 14). Se on monia elementtejä sisältävää vuorovaikutusta. Siinä tietyillä toimilla ja käyttäytymisellä voidaan saada aikaan positiivisia vaikutuksia yksilön sosiaaliseen, psykologiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Sosiaalinen tuki on voimavaroja, jotka sisältävät potentiaali-

sesti tarpeellista informaatiota tai tavaraa. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan resurssien vaihtoa, auttamista ja suojaa, joka sekä tuen antajan että vastaanottajan mukaan on tarkoitettu vastaanottajan hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Korhonen 2003, 39–40.) Sosiaalisen tuen vaikuttavuuden ja tehokkuuden edellytys on tuen oikea-aikaisuus. Lisäksi tuen laatu ja välittyminen tuen saajalle riippuvat tukijoista. (Kumpusalo 1991, 17.) Sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän tulee antaa oikea-aikaisesti sosiaalista tukea sijaisvanhemmille. Sosiaalityöntekijän tulee välittää tietoja, neuvoja ja kannustusta koskien sijaisvanhempien oikeutta vapaaseen.

Sosiaalinen tuki voidaan jakaa viiteen eri muotoon: 1) taloudellinen tuki, kuten hoitopalkkiot ja kulukorvaukset, 2) toiminnallinen tuki, kuten lastenhoitoapu ja kotiapu, 3) tiedollinen tuki, kuten koulutus ja asiantuntija-apu, 4) emotionaalinen tuki, kuten työnohjaus, vertaistuki ja mentorointi sekä 5) henkinen tuki, kuten yhteinen aate, usko tai filosofia. (Kumpusalo 1991, 14; Kahelin & Kempainen 2002, 18.) Tässä tutkimuksessa sijaisvanhemman oikeutta vapaaseen sovellettiin Kumpusalon (1991, 14) esittämiin taloudellisen, toiminnallisen, tiedollisen ja emotionaalisen tuen muotoihin.

Sijoittavat kunnat mahdollistavat sijaisvanhemman vapaan toteutumisen muun muassa lastenhoitopalveluna ja lapsen hoidon järjestämisen taloudellisena tukena. Lisäksi sijoittajakunnat tukevat sijaisvanhemman työhyvinvointia esimerkiksi työnohjauksella ja vertaisryhmällä. Sijoittavien kuntien sosiaalityöntekijöiltä odotetaan lähinnä tiedollista tukea. Sijaisvanhempi voi kuitenkin saada sosiaalityöntekijältä myös emotionaalista tukea esimerkiksi ymmärtäväisen asenteen ansiosta. Toisaalta sijaisvanhemman läheinen ihminen tai toinen sijaisvanhempi voi antaa toiminnallista tukea. Läheisiltä ihmisiltä ja toisilta sijaisvanhemmilta odotetaan lähinnä emotionaalista tukea.

Lisäksi sosiaalinen tuki voidaan jakaa kolmeen eri tasoon sosiaalisten suhteiden läheisyyden mukaan: 1) primaaritaso, kuten oma perhe ja läheisimmät ihmiset, 2) sekundaaritaso, kuten sukulaiset, työtoverit, toiset perhehoitajat ja naapurit sekä 3) tertiaaritaso, kuten tuttavat, sosiaalityöntekijät ja muut viranomaiset sekä julkiset ja yksityiset palvelut. Sosiaalinen tuki voi olla maallikon tai ammattilaisen antamaa. Primaari- ja sekundaaritason tuki muodostuu pääosin maallikkoavusta, mutta tertiaaritason tuen antajat ovat tavallisesti koulutuksen saaneita ammattilaisia. (Kumpusalo 1991, 15–16.)

Taulukossa 1 on kuvattu, mitä sosiaalisen tuen muotoja sijaisvanhempi pääosin saa sosiaalisen tuen eri tasoilta.

TAULUKKO 1. Sijaisvanhemman saamat sosiaalisen tuen muodot sosiaalisen tuen eri tasoilta

SOSIAALISEN TUEN MUODOT	SOSIAALISEN TUEN TASOT		
	Primaaritaso	Sekundaaritaso	Tertiaaritaso
Taloudellinen			x
Toiminnallinen	x	x	x
Tiedollinen		x	x
Emotionaalinen	x	x	x

Lukuisten kansainvälisten tutkimusten mukaan lastensuojelun perhehoidon onnistuminen edellyttää muun muassa sijaisperheiden vahvaa ammatillista tukemista (Ketola 2008a, 58). Myös Janhusen (2008, 138) mukaan sijaisvanhemmat tarvitsevat ja ansaitsevat tukea toimiessaan haastavassa tehtävässään. Sijoitettujen lasten ja lasten vanhempien ongelmien lisääntyessä ja vaikeutuessa huostaanotot lisääntyvät. Samalla huostaanottoon päätyvät yhä enemmän oireilevat ja traumatisoituneet lapset. (Räisänen 2008, 11.) Sijaisperhe voi saada tukea kaikilta sosiaalisen tuen tasoilta. Tässä tutkimuksessa käsitellään sijaisvanhempien tuen saamista sekä oikeutta vapaaseen kaikkien sosiaalisen tuen tasojen näkökulmasta.

Sijaisvanhempien tuen saamista ja tuen tarvetta on sivuttu useassa sijaisvanhemmuudesta tehdyssä tutkimuksessa. Tutkimusten mukaan sijaisvanhemmat kokevat, että he eivät saa tarpeeksi tukea työssään. (Janhunen 2008, 137.) Marjomaan ja Laakson (2010, 126) Pelastakaa Lapset Ry:lle tekemässä tutkimuksessa tarkastellaan perhehoidon tukea ja sen kehittämistä. Tutkimuksen mukaan sijaisvanhemmilla suurin tuen tarve on sijaisvanhempana jaksamisen tukemisessa. Lisäksi tukea tarvitaan lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä perhehoidon korvauksiin liittyvissä asioissa. Myös Teittisen (2006, 56) tutkimuksen mukaan sijaisvanhemmat toivovat työn arvostuksen lisääntymistä, palkkion korottamista sekä tuen lisääntymistä.

3.2 Sijaisvanhemman työhyvinvointi

Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kokonaisuus. Nämä ulottuvuudet ovat ihmisen perusominaisuuksia, eikä niitä voi erottaa toisistaan. Ihmistä voidaan kuitenkin tarkastella eri näkökulmista huomioimalla nämä perusominaisuudet. Ihminen reagoi elämäntilanteisiin sekä niissä tapahtuviin muutoksiin niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisesti. Jaksaminen ja jaksamattomuus tulevat todelliseksi ihmisen koko olemuksessa. Samoin palautuminen ja ennaltaehkäisevä voimavarojen kokoaminen tapahtuu keräämällä voimia kaikilla olemisen tasoilla. (Salomäki 2002, 62.)

Työhyvinvointia lähestytään usein kielteisestä lähtökohdasta, mikä tarkoittaa sitä, että hyvinvoinnin sijaan pahoinvointi on tarkastelussa keskeisessä roolissa (Kinnunen & Feldt 2005, 13). Tosiasia kuitenkin on, että suurin osa ihmisistä voi hyvin ja selviytyy ilman suurempia ongelmia niin työelämässä kuin muillakin elämänalueilla. Viime aikoina psykologisissa tutkimuksissa onkin alettu korostaa positiivisen psykologian näkökulmaa, jolla tarkoitetaan muun muassa ihmisen hyvinvoinnin, terveyden ja näitä ennakoivien tekijöiden tutkimusta. (Mäkikangas, Feldt & Kinnunen 2005, 56.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sijaisvanhempien työhyvinvointia molemmat – kielteinen ja myönteinen – lähtökohdat huomioiden. Työhyvinvoinnin näkökulmasta sijaisvanhemmuudessa on paljon samoja elementtejä kuin palkkatyössä. Tästä johtuen sijaisvanhempia tarkastellaan tutkimuksessa työntekijöinä siitä huolimatta, että kaikki sijaisvanhemmat eivät miellä itseään työntekijöiksi.

Työpsykologisissa tutkimuksissa työn vaatimustekijöiden nähdään johtavan työntekijöiden pahoinvointiin ja sairastumiseen. Työn vaatimustekijöillä tarkoitetaan työn fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia ja organisatorisia piirteitä. Nämä tekijät vaativat työntekijältä sekä fyysisiä että henkisiä ponnisteluja. Liian vähäinen lepo on esimerkiksi yksi fyysinen vaatimustekijä sijaisvanhemmuudessa. Psyykkisiä vaatimustekijöitä sijaisvanhemmuudessa ovat muun muassa sijoitetun lapsen haastavuus ja rajojen asettaminen lapselle. Sijaisvanhemmuuden sosiaalisia vaatimustekijöitä ovat esimerkiksi yhteistyöongelmat sijoitetun lapsen syntymävanhempien tai sosiaalityöntekijän kanssa. Organisatorisia vaatimustekijöitä sijaisvanhemmuudessa ovat muun muassa epävar-

muus sijoituksen kestosta sekä sijaisvanhemmuuden arviointi ja valvonta. (Ks. Mäkikangas ym. 2005, 56–57.)

Monissa työstressiteorioissa on huomioitu myös työn voimavaratekijät, joiden oletetaan edistävän terveyttä ja hyvinvointia työssä. Työn voimavaratekijöitä ovat työn fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja organisatoriset piirteet. Fyysisiä voimavaratekijöitä sijaisvanhemman työssä ovat esimerkiksi hyvät työolot ja riittävä lepo. Psykykinen voimavaratekijä on muun muassa sijaisvanhemman kokemus työn tärkeydestä. Lisäksi sijaisvanhemmat usein kokevat oman työn antavan sisältöä elämään. Sijaisvanhemman sosiaalinen työnvoimavaratekijä on esimerkiksi sosiaalityöntekijän, läheisten ja vertaisten antama tuki työlle. Sijaisvanhemman työn organisatorisena voimavaratekijänä voidaan pitää perhehoitajalaissa (1992/312, §:t 2–3) säädettyjä palkkioita ja korvauksia. Nämä voimavaratekijät auttavat saavuttamaan työlle asetettuja päämääriä, vähentävät työn vaatimustekijöitä ja niiden kielteisiä seurauksia. Työn voimavaratekijät edistävät myös yksilön kasvua ja kehitystä. Jako ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä sijaisvanhempi voi yhtäaikaaisesti pitää työnsä piirteitä sekä vaatimus- että voimavaratekijöinä. (Ks. Mäkikangas ym. 2005, 57–58.)

Myönteiset työasenteet vaikuttavat yksilön työhyvinvointiin. Työtyytyväisyys, työsitoutuneisuus sekä työn imu kuvastavat työntekijän myönteistä suhdetta työhön. Tätä ilmentää työn kokeminen mielekkääksi sekä työhön panostaminen. Työtyytyväisyydessä korostuvat myönteiset elementit. Tämän mukaan yksilö ei tee työtä vain tyydyttääkseen tarpeitaan vaan myös saavuttaakseen tavoitteitaan. Työsitoutuneisuudella tarkoitetaan yksilön samaistumista työhönsä, jolloin työrooli on keskeinen osa minäkäsitystä ja elämää. Työn imu puolestaan määritellään työuupumuksen vastakohtaksi, joka koostuu työntekijän energisyyden, sitoutuneisuuden ja pystyvyyden kokemuksista. Työn imu ymmärretään työntekijän tunne- ja motivaatiotilaksi. (Mäkikangas ym. 2005, 59–60, 63, 68–69, 72.) Sijaisvanhemman työhyvinvointiin vaikuttaa myönteisesti sijaisvanhemman vahva tunne- ja motivaatiotila. Sijaisvanhemmaksi ryhtymisen motiivina on useimmiten halu auttaa ja hoitaa lapsia sekä rakkaus lapsiin. Iloa sijaisvanhemmalle tuottaakin lapsen kasvun ja kehityksen seuraaminen. (Marjomaa & Laakso 2010, 44–45.)

Antoisassa, mutta haastavassa työssään sijaisvanhempi joutuu usein kokemaan stressiä. Stressi on psyykkisenä alkava kiihtymystila, joka johtaa myös elimistön kiihtymiseen. Pieni määrä stressiä kuuluu elämään ja positiivinen stressi voi saada ihmisen motivoitumaan, innostumaan ja tarttumaan haasteeseen. Negatiivinen stressi syntyy, kun yksilö kokee epäsuhdan ympäristön vaatimusten ja oman suorituskykynsä välillä. Negatiivinen stressi on haitallinen ja pitkään jatkuessaan vaarallinen olotila. (Nykänen 2007, 42–43.) Stressitekijöillä tarkoitetaan kuormittavia tapahtumia tai tilanteita, joihin ihmiset reagoivat varsin yksilöllisesti. Työelämän stressitekijöitä voivat olla esimerkiksi fyysiset työolot, työtehtävien vaatimukset, rooliepäselvyydet ja työaika. (Kinnunen & Feldt 2005, 14.)

Sijaisvanhemman stressitekijät liittyvät useimmiten sijoitetun lapsen haasteelliseen käyttäytymiseen. Sijoitetun lapsen ylivilkkaus, levottomuus, keskittymiskyvyttömyys tai oppimisvaikeudet voivat olla haasteita sijaisvanhemmuudelle. Myös yhteydenpito sijoitetun lapsen syntymävanhempiin ja huoli lapsen tulevaisuudesta voi aiheuttaa stressiä. (Marjomaa & Laakso 2010, 48.) Pitkällä aikavälillä työstressi voi johtaa myös masennukseen ja erilaiseen psykosomaattiseen oireiluun, kuten päänsärkyyn. Työstressi aiheuttaa yksilölle hyvinvointi- ja terveysongelmia, jotka ovat yhteydessä työsuorituksiin. Siten työstressi aiheuttaa organisaatiolle ja yhteiskunnalle taloudellisia menetyksiä. (Kinnunen & Feldt 2005, 13–15.)

Hoitamaton, pitkittynyt työstressi voi johtaa työuupumukseen (Nykänen 2007, 40). Aivan kuten työstressikin, myös työuupumus saa yleisesti alkunsa ympäristön ja yksilön välisestä vuorovaikutuksesta. Työuupumusta syntyy etenkin silloin, kun ympäristön vaatimukset ja yksilön voimavarat tai yksilön odotukset ja ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ovat epätasapainossa keskenään. (Kinnunen & Hättinen 2005, 38.) Sijaisvanhemman uupumisen välttämiseksi oikean tasapainon löytäminen on hyvin tärkeää (Salomäki 2002, 63).

Sijaisvanhemmalle tulisi tarjota erilaisia tuen muotoja heti stressin ilmetessä sekä ennaltaehkäisevästi. Sijaisvanhemman jaksamista voi tukea esimerkiksi oikeudella vapaaseen, vertaisryhmätoiminnalla, mentoroinnilla tai konsultaatioavulla. (Marjomaa & Laakso 2010, 80–81.) Sijaisvanhemman uupuminen ja sen hoitamatta jättäminen voi

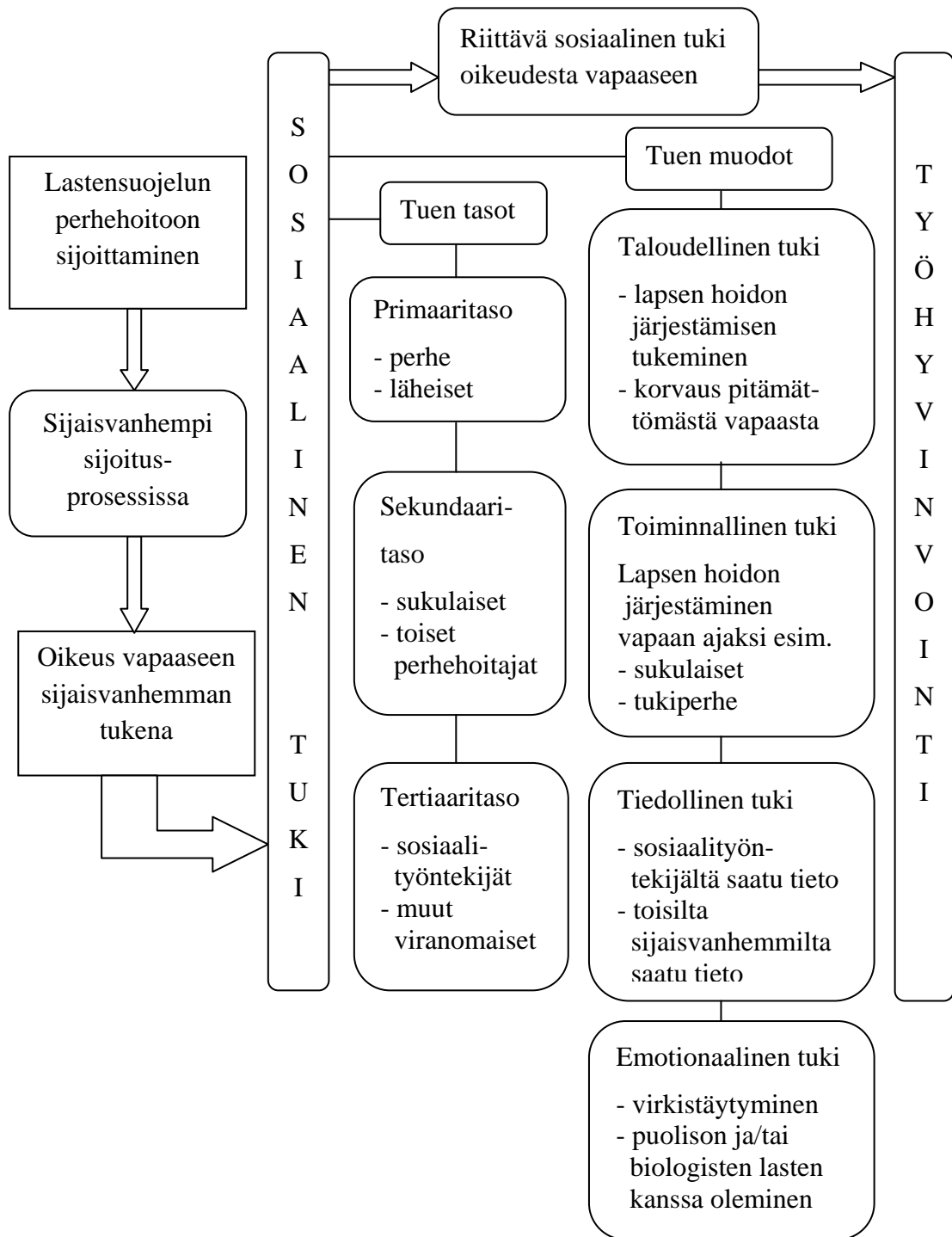
johtaa siihen, että toimeksiantosopimuksia purkautuu. Tämä aiheuttaa yhteiskunnalle taloudellisia menetyksiä sekä lapselle jälleen uuden hylkäämiskokemuksen.

Perhehoitoliiton mukaan sijoitukset sijaisperheissä katkeavat yhä useammin. Yleisin yksittäinen syy sijoitusten katkeamiseen on sijaisvanhemman väsymys. Sijaisvanhemman väsymys johtuu usein sijoitetun lapsen hoidon vaativuudesta ja tuen puutteesta. Sijaisvanhempien esittämä sosiaalisen tuen tarve liittyy arkipäivän apuun sekä lomien ja vapaapäivien mahdollistamiseen. Lisäksi tukea tarvitaan sijoitettujen lasten ja heidän vanhempiansa kanssa työskentelyyn. Sijaisvanhemmat ovat sijoituksen purkautuessa usein tyytymättömiä ja pettyneitä saamaansa tuen määrään ja sisältöön. (Janhunen 2008, 131–132, 137–138.) Vaikka sijaisvanhemmilla on perhehoitajalaissa (1992/312, § 6) säädetty oikeus vapaan pitämiseen, sijaisvanhemmat usein kokevat, ettei heitä tueta vapaan pitämisessä. Hoitajia tai riittäviä korvauksia hoitajan palkkaamiseen ei kunnan puolelta tarjota, minkä seurauksena sijaisvanhemmat väsyvät kokoja jokapäiväiseen sijaisperheen arjen pyörittämiseen. (Janhunen 2008, 139.)

Työelämän kiireen ja stressin keskellä riittävä palautuminen työstä on hyvinvoinnin edellytys. Tarvitaan lepoaikoja, jolloin rentoutuminen mahdollistuu. Näin työpäivän jälkeinen aika, vapaapäivät ja loma-aika saavat oman merkityksensä voimavaroja palauttavina ajanjaksoina. Ratkaisevaa työstressin haitallisten seurauksien ehkäisemisen näkökulmasta on se, kuinka hyvin psykologinen irtautuminen työstä vapaa- ja loma-aikoina onnistuu. (Kinnunen & Feldt 2005, 35.) Sijaisvanhemman jaksamisen kannalta pitkäjänteisen ja laadukkaan tuen tulee mahdollistaa myös vapaan pitäminen (Keto-la 2008a, 53). Vapaa mahdollistaa sijaisvanhemman työstä irtautumisen, mikä auttaa häntä jaksamaan työssään paremmin.

Lepoaikojen lisäksi ihminen tarvitsee tukea esimieheltään tai työtovereiltaan. Usein olo helpottuu, jos omaan työhön liittyvistä ongelmista on mahdollisuus keskustella. (Nykänen 2007, 42.) Sijaisvanhempi kohtaa tärkeässä tehtävässään monia tunteita herättäviä haasteellisia ja vaikeitakin asioita. Sijaisvanhempi voi jakaa samankaltaisia kokemuksia ja tunteita vertaisryhmässä toisten sijaisvanhempien kanssa. Vertaisryhmä toimii helpottavana tukimuotona joskus rankoiltakin tuntuissa lastensuojelun perhehoidon tilanteissa. (Perhehoidon tukimuodot 2010.)

Vertaisryhmätoiminnan lisäksi sijaisvanhemmalle järjestetään tarpeen mukaan työnohjausta. Sitä järjestetään hoito- ja kasvatustyön, sijaisvanhempana jaksamisen sekä hänen perheensä voimavarojen tukemiseksi (Lastensuojelun perhehoidon ja tukiperhe-toiminnan suositus 2010, 17). Vertaisryhmässä tai työohjauksessa ymmärretyksi tuleminen ehkäisee sijaisvanhemman uupumista (Perhehoidon tukimuodot 2010). Kuviossa 4 havainnollistetaan sijaisvanhemman oikeutta vapaaseen sosiaalisen tuen sekä työhyvinvoinnin näkökulmista.

KUVIO 4. Sijaisvanhemman oikeus vapaaseen sosiaalisen tuen ja työhyvinvoinnin näkökulmista

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen lähestymistapana oli kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusmenetelmä. Kvantitatiivinen tutkimus pyrkii tutkimaan ilmiön yleisyyttä. Tutkimuksen perustana on tutkimusongelma, johon etsitään ratkaisua tai vastausta. (Kananen 2008, 10–11.)

Tutkittava tieto saadaan numeroina tai vaihtoehtoisesti aineisto ryhmitellään numeeriseen muotoon. Numerotiedot tulkitaan ja selitetään sanallisesti. (Vilka 2007, 14.) Tutkimuksen aineiston keräämisen tapana käytettiin kyselyä (liite 1). Kyselyä kutsutaan myös survey-tutkimukseksi.

4.1 Tutkimusongelma

Tutkimuksen tarkoituksena oli antaa toimeksiantajalle ja yhteistyötahoille tutkimustietoa sijaisvanhempien kokemuksista vapaan toteutumisesta, jotta he voisivat entistä paremmin tukea sijaisvanhempia sijoitusprosessin aikana. Täsmennettynä tutkimusongelmana oli kuvata, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet vapaan toteutumisen. Sijaisvanhempien kokemuksia vapaan toteutumisesta tarkennettiin kolmella tutkimustehtävällä, jotka olivat:

1. Miten oikeus vapaaseen tällä hetkellä toteutuu?
2. Miten oikeus vapaaseen tukee sijaisvanhempien työhyvinvointia?
3. Miten vapaan toteutumista tulisi kehittää?

Sijaisvanhemmalla ei ole työsuhdetta sijoittavaan kuntaan, joten kunnalla ei ole työnantajan velvollisuuksia sijaisvanhempaa kohtaan. Tästä syystä kaikki sijoitukseen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet on sovittava toimeksiantosopimuksessa jokaisen sijoittavan kunnan kanssa erikseen. Tämä on aiheuttanut sen, ettei ole olemassa yhtä yhtenäistä tapaa vapaan toteuttamiseen. (Ks. Toimeksiantosopimussuhteinen perhehoito 2010.)

Tämän tutkimuksen tavoite oli kuvata sijaisvanhempien kokemuksia kuntien erilaisista tavoista toteuttaa vapaata. Tämän tutkiminen oli merkityksellistä, koska näillä eri vapaan toteuttamisen tavoilla sijoittajakunnat turvaavat sijaisvanhemmille kuuluvan oikeuden vapaaseen. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli kuvata sijaisvanhempien kokemuksia siitä, miten vapaa tukee heidän työhyvinvointia. Tutkimuksella selvitettiin myös, mitä kehittämistarpeita olisi vapaan toteuttamisessa. Vaikka sijaisvanhempien tukemista on tutkittu jo aikaisemmin, oli tämän tutkimuksen tekeminen merkittävää, sillä juuri vapaan toteutumista ja sen kehittämistarpeita ei ollut vielä tutkittu.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytettiin survey-tutkimusta. Survey-tutkimuksen liittyy sekä vahvuuksia että haasteita. Sen vahvuutena voidaan nähdä, ettei tutkija vaikuta olemuksellaan eikä läsnäolollaan vastauksiin. Koska kysely voidaan lähettää postitse tai sähköisesti, aineiston keräämisestä aiheutuvat kustannukset vähenevät ja tutkijan aikaa säästyy. Tämä mahdollistaa myös tutkimusalueen laajentamisen laajemmalle maantieteelliselle alueelle. (Valli 2001, 31.) Tämän tutkimuksen kohdejoukko oli suuri ja hajallaan, joten ajallisista ja taloudellisista syistä kysely oli hyvä valinta aineiston keruun tavaksi. Kyselylomake oli tehokas keino saada kerättyä tietoa sijaisvanhempien mielipiteistä ja kokemuksista vapaan toteutumisesta. (Ks. Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 2002, 22, 119; Tähtinen & Isoaho 2001, 21.)

Aineiston keruun tapaan liittyy myös haasteita. Tähtisen ja Isoahon (2001, 21) mukaan kyselylomakkeella saadaan vain harvoin kerätyksi yhtä monipuolista aineistoa kuin haastattelulla. Survey-tutkimuksessa riski vastausprosentin alhaisuuteen on suuri. Tällä tarkoitetaan tutkimusaineiston katoa. Kyselytutkimuksen haasteena voidaan lisäksi nähdä se, että aineiston keruun nopeudesta huolimatta uusintakyselyn tekeminen lisää sekä vastausaikaa että työtä ja kustannuksia. Myös tässä tutkimuksessa lopullista vastausaikaa jatkettiin. Haasteena voidaan nähdä myös väärinymmärtämisen mahdollisuus. Epäselvien kysymysten kohdalla vastaajien on hankala saada tarkentavaa informaatiota. Siitä huolimatta ihmiset usein valitsevat jonkin vastausvaihtoehdon. Tämän vuoksi kyselytutkimuksen aineistoihin kuuluu aina virheen riski. (Ks. Valli 2001, 31.)

4.2.1 Tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimuksen kohdejoukko koostui sijaisperheistä, jotka asuivat Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja perheet Kaste -hankkeeseen kuuluvissa maakunnissa. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön lisäksi yhteistyötahoina olivat Etelä-Savon sijaisperheet Essi ry, Joensuun kaupungin sosiaalipalvelut sekä Itä- ja Keski-Suomen Lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishanke. Kohdejoukon valinnan perusteena oli toimeksiantajan tiedon tarve juuri oman toiminta-alueensa sijaisperheiden osalta. Valinnan taustalla oli lisäksi yhteistyötahojen yhteyshenkilöiden kiinnostus tutkimukseen osallistumiseen. Kohdejoukkoon haluttiin kaikki hankkeeseen kuuluvat maakunnat.

Tutkimus oli kokonaistutkimus, joka tarkoittaa sitä, että koko perusjoukko pyrittiin ottamaan mukaan tutkimukseen (ks. Vilka 2007, 52). Tutkimukseen otettiin mukaan kaikki alueilla toimivat sijaisperheet, joiden yhteystiedot olivat toimeksiantajalla sekä yhteistyötahoilla. Näin tehtiin Keski-Suomen kuntia lukuun ottamatta. Keski-Suomen kuntien sijaisperheistä tutkimukseen osallistuivat vain ne sijaisperheet, joiden sähköpostiosoite oli yhteistyötaholla käytössään. Tämä oli Keski-Suomen alueen yhteyshenkilön toive. Kyselylomake lähetettiin yhteensä 547 sijaisperheelle. Perusjoukko oli vaikeasti tavoitettavissa, joten kyselyiden lähettämässä turvaututtiin osoiterekistereihin, jotka eivät kuitenkaan olleet täysin ajan tasalla. Tämän vuoksi perusjoukko muodostui lopulta aineistonkeruun aikana eikä perusjoukon koosta ole varmuutta.

Tarkoituksena oli lähettää jokaista sijaisperhettä kohden yksi kysely, johon sai vastata joko toinen sijaisvanhemmista tai sijaisvanhemmat yhdessä. Kyselyt lähetettiin toimeksiantajalla sekä yhteistyötahoilla olevien sijaisvanhempien osoiterekistereiden mukaisesti. Osoiterekistereissä saattoi olla mukana sijaisperheen postiosoite sekä molempien sijaisvanhempien sähköpostiosoitteet. Käytännössä useiden sijaisperheiden kohdalla sähköinen kysely lähetettiin molemmille vanhemmille. Lisäksi useiden sijaisperheiden kohdalla kysely lähetettiin sijaisperheille sekä sähköisesti että postitse. Sijaisperheet vastasivat kyselyyn kuitenkin vain kerran, vaikka osa heistä sai usean kyselyn. Lisäksi yhteydenottoja sekä tyhjiä kyselylomakkeita tuli takaisin henkilöiltä, jotka eivät enää olleet sijaisperhetoiminnassa mukana. Joukossa oli myös henkilöitä, jotka eivät olleet koskaan toimineet sijaisvanhempina. Heidän yhteystietonsa oli osoiterekis-

terissä, koska he ovat yhdistyksen kannatusjäseniä. Nämä virheet kyselyjen lähetyksessä laskivat vastausprosenttia.

Todellinen kohdejoukon suuruus ei ollut 547 sijaisperhettä, vaan luku 547 koostui toimeksiantajalla ja yhteistyötahoilla olleista sijaisvanhempien yhteystiedoista. Lopullista kohdejoukon suuruutta oli mahdoton arvioida. Kyselylomakkeita palautui 138 kappaletta, mikä on 25 % lähetetyistä (n=547) kyselyistä. Postikyselyyn vastasi 51 sijaisvanhempaa ja sähköiseen kyselyyn 87 sijaisvanhempaa. Alkulan ym. (2002, 139) mukaan kyselytutkimuksen vastausprosentin tulisi olla yli 50 %. Tämän tutkimuksen vastausprosentti (25 %) ei täytä tätä kyselytutkimuksen tavoitetta. Koska kohdejoukon suuruudesta ei ollut tarkkaa tietoa, ei myöskään tutkimuksen katoa voitu varmaksi arvioida. Tämän vuoksi ei ole myöskään ollut mahdollisuutta tehdä analyysia vastamatta jättäneistä.

4.2.2 Kyselylomakkeen laadinta ja aineistonkeruu

Aineiston keräämisen tapana käytetty survey-tutkimus on yleisin aineiston keräämisen tapa määrällisessä tutkimuksessa. Tutkimuksen sijaisvanhempien oikeutta vapaaseen koskeva kysely oli strukturoitu. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikilta kyselyyn osallistuneilta sijaisvanhemmilta kysyttiin sama asiasisältö täsmälleen samalla tavalla. (Ks. Vilka 2005, 73.) Kyselyn aineisto kerättiin postitse sekä sähköisesti lähetetyllä kyselylomakkeella.

Kyselylomakkeen laatiminen aloitettiin lomakkeen eli mittareiden suunnittelulla. Kyselylomakkeen suunnittelussa oli tärkeää selkiyttää tutkimuksen tavoitteet ja ongelmat, jotta tiedettiin mihin kysymyksiin etsittiin vastauksia. Kyselylomakkeen kysymykset oli aseteltu väittämämuotoon ja väittämät laadittiin asetetun tutkimusongelman pohjalta. Kyselylomakkeen laatiminen edellytti myös keskeisten käsitteiden määrittelyä. Keskeisten käsitteiden pohjalta operationalisoitiin kyselylomakkeen väittämät. Operationalisoinnissa teoreettiset asiat ja ilmiöt muutettiin mitattavaan muotoon eli siirryttiin teoreettiselta tasolta empiiriselle tasolle. Operationalisointi edellyttää tutkimuksen kohdejoukon tuntemista, sillä käsitteet tulee muokata teoriasta vastaajien ymmärrettäviksi. (Ks. Tähtinen & Isoaho 2001, 23; Vilka 2005, 81–82, 84.)

Kysely koostui 30 väittämästä, joissa oli pääasiallisesti useita alaväittämiä. Alaväittämillä oli laadittu valmiit vastausvaihtoehdot. Vastausvaihtoehtoihin lisättiin myös ”muu, mikä?” -vaihtoehto. Näin varmistettiin, että vastaajalle löytyi aina sopiva vastausvaihtoehto. Osa vastausvaihtoehdoista oli rakennettu Likert-asteikon mukaisesti. Likert-asteikko on 5–9 portainen asteikko, jolla mitataan asenteita tai mielipiteitä. Likert-asteikossa on yleisesti mukana neutraaliluokka, esimerkiksi ”en osaa sanoa” -vaihtoehto. Tämä vastausvaihtoehto sulkee pois ongelman, että vastaajan olisi valittava jokin vaihtoehto, vaikka hänellä olisi mielipidettä asiasta. (Valli 2001, 34–36.) Kyselylomakkeella käytettiin pääasiassa kuusiportaista asteikkoa.

Pääosin kyselylomakkeen väittämät olivat strukturoituja. Vilkan (2008, 86–87) mukaan niiden tavoitteena on vertailukelpoisuus. Lisäksi näiden vastakohtana oli kaksi väittämää avointa eli vapaamuotoista vastausta varten. Hirsjärven, Remeksen ja Saja-vaaran (2000, 185, 188) mukaan näiden väittämien kohdalla vastaajalla on mahdollisuus muotoilla vastaus haluamallaan tavalla omin sanoin ja todellisten näkemystensä mukaisesti. Näin vastaajat pystyvät kertomaan enemmän muun muassa omista ajatuksistaan ja mielipiteistään. Tällöin kyselylomakkeen haasteeksi voi kuitenkin muodostua vastaajien tottumattomuus ilmaista itseään kirjallisesti (ks. Tähtinen & Isoaho 2001, 21). Kysymysten väittämämuodolla haluttiin vaikuttaa vastaamisen helppouteen sekä mielekkyyteen (Kainulainen 2010).

Kyselylomakkeelle laadittiin neljä eri osa-alueita: taustatiedot, kokemukset vapaan ja muiden tukien toimivuudesta käytännössä, tuen merkitys työssä jaksamiselle sekä toiveet tukimuotojen kehittämisestä. Kyselylomakkeen kohdat 1–8 olivat selittäviä tekijöitä eli taustamuuttujia ja kohdat 9–30 olivat tutkittavia asioita eli selitettäviä muuttujia (ks. Vilka 2005, 84).

Kyselylomakkeen laadintavaihe oli erittäin merkittävä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Tutkimuslomakkeelle otettiin mukaan vain ne väittämät, jotka olivat välttämättömiä tutkimusongelman ratkaisun kannalta. Kyselylomakkeella tuli väittämiin sisältyviä sanoja käyttää yksiselitteisesti ja vastaajille tutulla tavalla. Kyselylomake laadittiin ulkoasultaan väljäksi ja sisällöltään tiiviiksi, jotta kyselyyn vastaaminen olisi ollut mahdollisimman vaivatonta. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, että lomakkeella saa-

tujen vastausten siirtäminen tallennusmuotoon olisi mahdollisimman vaivatonta. Kyselylomake oli myös siirrettävä sähköisen kyselyn e-lomakkeelle. Ennen varsinaista mittausta kyselylomakkeen väittämien muotoilua testattiin sosiaali- ja terveysalalla työskentelevällä kahdeksalla henkilöllä. Sekä toimeksiantaja että yhteistyötahojen yhteyshenkilöt arvioivat kyselylomakkeen toimivuutta ja lopullista kyselylomaketta muokattiin useaan otteeseen.

Kysely lähetettiin kohdejoukolle toukokuussa 2010. Postikyselyä varten tehtiin sijaisvanhemmille postitettavaksi valmiit kirjekuoret, jotka sisälsivät saatekirjeen (liite 2), kyselylomakkeen sekä arvontalipukkeen. Toimeksiantaja sekä yhteistyötahot laittoivat kirjekuoriin sijaisvanhempien yhteystiedot ja postittivat kirjekuoret kohdejoukolle. Sähköiseen kyselyyn vastaamista varten yhteistyötahoille lähetettiin sähköpostiviesti, joka sisälsi saatekirjeen ja Internet-osoitteen, josta kysely löytyi. Toimeksiantaja sekä yhteistyötahot välittivät sähköpostiviestin oman maakuntansa sijaisvanhemmille.

Keski-Suomen kuntiin kysely lähetettiin sähköisesti 150 sijaisperheelle. Pohjois-Savon kuntiin kysely lähetettiin sähköisesti 75:lle ja postitse 140 sijaisperheelle. Etelä-Savon kuntiin kysely lähetettiin sähköisesti 78:lle ja postitse 34 sijaisperheelle. Pohjois-Karjalan yhteyshenkilön toiveesta alueen kuntiin kysely lähetettiin ainoastaan postitse 70 sijaisperheelle. Kyselylomakkeen mukana sijaisvanhemmille lähetettiin saatekirje. Saatekirjeessä kerrottiin tutkijoista, tutkimuksesta, toimeksiantajasta sekä käytännön asioista liittyen kyselylomakkeen palautukseen.

Kaikki kyselylomakkeet eivät palautuneet viimeiseen vastauspäivään mennessä. Uusintakyselyä ei voitu lähettää postitse, sillä tutkijoilla ei ollut tietosuojaan vuoksi tiedossa ketkä sijaisvanhemmat olivat jo vastanneet kyselyyn. Toimeksiantaja ja yhteistyötahot muistuttivat sijaisvanhempia tutkimuksesta muun muassa sähköpostiviestein sekä puhelimitse. Lisäksi sähköisen kyselyn vastausaikaa jatkettiin muutamalla viikolla. Tämä aiheutti tutkimuksen aikatauluun viivästyksiä. (Ks. Vilka 2005, 74.)

4.2.3 Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi

Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi aloitettiin tutkimusaineiston tallentamisella. Tallennusvaiheessa numeroina esitetty aineisto muokattiin taulukkomuotoon, jotta sitä voitiin tilastollisesti käsitellä. Kvantitatiivisen tutkimuksen tunnusomaisin aineiston tallennustapa on havaintomatriisi. Havaintomatriisi on havaintoaineisto, joka sisältää muuttujien arvoja. (Ks. Alkula ym. 1995, 46–47, 157; Vilka 2005, 90.) Havaintomatriisin sarakemuuttujina olivat väittämät ja rivimuuttujina olivat havaintoyksikköjä koskevat mittaustulokset. Havaintoyksikkönä oli vastaaja. Vastauslomakkeet numeroitiin juoksevasti, jotta tarvittaessa voitiin tarkistaa tai korjata syötettyjä vastauksia. (Ks. Kananen 2008, 19, 38–39; Vilka 2005, 90.)

Aineiston tallennuksessa käytettiin SPSS (Statistical Package for Social Sciences) -tilasto-ohjelmaa (SPSS 17.0 -versio). Aineiston tallentaminen oli erillinen tietojen käsittelyn vaihe, jolloin ei tehty mitään sisällöllisiä muutoksia. Tieto vain siirrettiin vastauslomakkeilta tietokoneen muistiin. (Ks. Alkula ym. 1995, 145.) Tämän tutkimuksen analysoinnissa käytettäviä lomakkeita oli yhteensä 138 kappaletta (n=138). Kun kaikki havainnot oli tallennettu, käytössä oli valmis järjestelmätiedosto ja havaintomatriisista voitiin suorittaa muuttujien laskuoperaatioita. Havaintomatriisin muodostaminen oli siis analyysin lähtökohta. (Ks. Alkula ym. 1995, 47, 148; Kananen 2008, 39.)

Tuloksia analysoitaessa ja tulkitessa huomiota kiinnitettiin lähinnä suuriin ja pieniin arvoihin. Tulosten analysointivaiheessa havaittiin, että kyselylomakkeen kuusiportainen vastausasteikko oli liian moniportainen ja antoi turhan tarkkaa tietoa. Tämän vuoksi asteikko luokiteltiin uudelleen. Huomiota kiinnitettiin myös tulosten mahdollisiin riippuvuuksiin. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on yleensä kiinnostuttu asioiden välisistä riippuvuussuhteista, sillä riippuvuussuhteiden löytäminen mahdollistaa asioiden vaikuttamisen. (Ks. Kananen 2008, 44, 54.)

Tässä tutkimuksessa kahden muuttujan riippuvuussuhdetta tarkasteltiin ristiintaulukoinnin avulla. Vallin (2001, 72–75) mukaan Khin-neliötestillä selvitetään ristiintaulukoinnin yhteydessä liittyvätkö vertailtavat muuttujat toisiinsa. Neliötestillä saadaan selville löytyykö ryhmien väliltä eroja ja voiko tulosta yleistää perusjoukkoa koskeksi. Khin-neliötestissä merkitsevyystasona käytettiin 5 % ($p=0,05$).

Muuttujan saamat merkittävimmät mittaustulokset havainnollistettiin raportissa taulukoina. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa pyritään yleistämiseen. Tämän vuoksi muuttujien arvot esiteltiin taulukoissa frekvenssien, eli kappalemäärien sijaan, suhteellisina osuuksina koko aineistosta, eli prosentteina. (Ks. Kananen 2008, 40.) Väittämissä 20 ja 30 vastaajat olivat voineet antaa avoimen vastauksen. Näiden väittämien tuottaman aineiston analysoinnissa käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin tarkoituksena oli kuvata sanallisesti tutkittavaa ilmiötä.

4.3 Tutkimuksen luotettavuus

Validiteetti ja reliabiliteetti muodostavat yhdessä mittarin kokonaisluotettavuuden. Validiteetti määritellään mittarin kyvyksi mitata täsmälleen sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoitus mitata. Reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta, ei-sattumanvaraisuutta. Reliabiliteetti tarkoittaa siis tulosten tarkkuutta. (Ks. Alkula ym. 2002, 89; Uusitalo 1999, 84.)

Tutkimuksen ulkoista validiteettia arvioitaessa kiinnitetään huomiota tutkimustulosten yleistettävyyteen. Otoksesta laskettujen tulosten yleistäminen väestölliseen perusjoukkoon edellyttää yleensä osajoukon edustavuutta (ks. Kärnä 2009, 132). Tässä tutkimuksessa osajoukon edustavuutta perusjoukosta ei ole selvitetty. Yleistettävyyden varmistamiseksi Suomessa toimiviin sijaisvanhempiin olisi pitänyt perehtyä tarkemmin, jotta oltaisi saatu tarkempaa tietoa perusjoukosta. Aikataulullisista syistä tätä ei kuitenkaan tehty. Saadut tiedot esimerkiksi vastaajien perherakenteesta ja palkkatyötä tekevästä ovat kuitenkin samansuuntaisia aiempien tutkimusten ja muun kirjallisuuden kanssa.

Tutkimuksen sisäinen validiteetti liittyy käsitteiden operationalisointiin (Alkula ym. 2002, 89). Tutkimuksessa haasteelliseksi osoittautui oikeus vapaaseen -käsite. Käsite olisi vaatinut perusteellisempaa operationalisointia jo ennen kyselylomakkeen laadintaa ja tiedon keruuta. Oikeus vapaaseen -käsitteen keskeneräinen operationalisointi aiheutti sekaannusta tuloksissa ja vaikeita lauserakenteita. Käsite alkoi kokonaisuudessaan avautua vasta raportin viimeistelyvaiheessa. Lopulliseen raporttiin käsitteen aiheuttamat sekaannukset on pyritty korjaamaan.

Validius ei ole vain operationalisointiongelma, vaan se liittyy koko mittaamisprosessiin mittareiden suunnitteluvaiheesta vastausjakaumien tulkintaan (Alkula ym. 2002, 90). Kyselylomakkeen suunnitteluun käytettiin paljon aikaa ja se tehtiin huolella. Myös vastausohjeilla sekä kyselylomakkeen ulkoasulla pyrittiin vaikuttamaan vastaamisen vaivattomuuteen ja siten myös vastausprosentin suuruuteen. Mahdollisimman korkean vastausprosentin saavuttamiseksi sijaisvanhempia motivoitiin vastaamaan kyselyyn arvannon järjestämisellä. Kyselylomakkeen tietojen siirtämisessä sähköiselle e-lomakkeelle oltiin erityisen tarkkana. Kyselylomakkeiden oli tarkoitus olla täysin samansisältöiset riippumatta siitä, vastasiko sijaisvanhempi kyselyyn sähköisesti vai postitse. Sisällön pysyminen samanlaisena oli tärkeää, jotta tulokset eivät vääristyneet.

Alkulan (2002, 94) mukaan kaikki tiedonkeruuprosessissa tapahtuneet satunnaisvirheet alentavat reliabiliteettia. Tiedonkeruuprosessissa tapahtuva satunnaisvirhe voi johtua muun muassa vastaajan muistamattomuudesta tai huolimattomuudesta. Lisäksi tutkijan tallennusvaiheessa tekemät lyöntivirheet ovat satunnaisvirheitä. Vaikka tutkimuksessa tavoitellaankin mahdollisimman reliabelia mittausta, on inhimillisiä erehdyksiä lähes mahdoton hallita (ks. Kärnä 2009, 134).

Jokaisen väittämän kohdalla oli puuttuvia tietoja vähintään 5 % (n=7). Pääosin puuttuvien tietojen osuus oli 5–6 %. Tätä selittää se, että lähes täysin tyhjiä kyselylomakkeita palautui seitsemän kappaletta. Näihin lomakkeisiin sijaisvanhemmat olivat kirjoittaneet syitä siihen, miksi eivät vastanneet kyselyyn. Puuttuva tieto voi johtua myös siitä, ettei vastaaja ole ymmärtänyt kysymystä. Myös vastaajan muistamattomuus esimerkiksi siitä, kuinka usein vapaa on vuoden aikana toteutunut, on voinut ai-

heuttaa puuttuvan tiedon. Lisäksi puuttuva tieto voi johtua vastaajan huolimattomuudesta. Osa vastaajista olikin jättänyt vastaamatta joihinkin väittämiin tai valinnut usean vastausvaihtoehdon silloin, kun oli tarkoitus valita vain yksi. Tällaisissa tilanteissa vastaukset jätettiin syöttövaiheessa tyhjiksi.

4.4 Eettiset kysymykset

Käsitteenä tutkimusetiikka voidaan määritellä tutkijoiden ammattietiikaksi. Siihen kuuluvat eettiset periaatteet, normit, arvot ja hyveet, joita tässäkin tutkimuksessa noudatettiin. Tutkimusetiikkaa ilmentävät normit voidaan jakaa kolmeen pääryhmään. Ensimmäinen pääryhmä, totuuden etsiminen ja tiedon luotettavuus, ohjasi noudattamaan tieteellisen tutkimuksen menetelmiä ja esittämään luotettavia tuloksia. Tiedon luotettavuuteen ja tarkistettavuuteen liittyivät oleellisesti tutkimusaineiston keruu, käsittely ja asianmukainen arkistointi. Toinen pääryhmä, tutkittavien ihmisarvo, korosti tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamista ja tutkimuksesta aiheutuvan vahingon välttämistä. Kolmas pääryhmä, tutkijoiden keskinäiset suhteet, vahvisti tieteen yhteisöllisyyttä. Tässä tutkimuksessa huomioitiin ja kunnioitettiin toisten tutkijoiden tekemää työtä huolellisilla lähdeviittauksilla. (Ks. Kuula 2006, 23, 24.)

Tutkimustyötä koskevat eettiset ratkaisut ja vastuu niistä oli viime kädessä tutkijoilla. Tästä huolimatta tutkimusetiikka koostui yhä enemmän tiedeyhteisössä yhteisesti sovituista periaatteista ja tavoitteista, joita tässäkin tutkimuksessa on noudatettu. Tutkimuksessa noudatettiin rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta sekä tarkkuutta tutkimustyössä ja tutkimustulosten esittämisessä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuului myös, että tiedonhankintamenetelmät olivat eettisesti kestäviä. Tämän lisäksi tutkimus oli suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti. (Ks. Kuula 2006, 26, 34–35; Vilka 2005, 30.)

Ihmistieteissä tutkimuseettisten normien keskeinen lähtökohta on ihmisen kunnioittaminen. Sijaisvanhempien itsemääräämisoikeutta kunnioitettiin sillä, että vastaajat saivat itse päättää osallistumisestaan tutkimukseen. Jotta päätös oli mahdollista tehdä, oli sijaisvanhemmille annettava tutkimuksesta riittävästi tietoa. Tietoa annettiin siitä, mitkä olivat tutkimuksesta vastuussa olevat tahot ja keneen voi lisätietojen saamiseksi ot-

taa yhteyttä. Lisäksi tietoa annettiin tutkimuksen tarkoituksesta sekä toimeksiantajasta ja yhteistyötahoista. Saatekirjeessä luvattiin myös tietojen luottamuksellinen käsittely. (Ks. Kuula 2006, 60–61;104.)

Tässä tutkimuksessa yksityisyyden kunnioittaminen tarkoitti sijaisvanhempien oikeutta päättää siitä, mitä tietojaan he antavat tutkimuskäyttöön (ks. Kuula 2006, 64). Tutkimusprosessin aikana ei sijaisvanhempien henkilöllisyyksiä saatu selville edes tiedonkeruuvaiheessa, elleivät sijaisvanhemmat itse luovuttaneet yhteystietojaan. Tämä mahdollistui, koska toimeksiantaja sekä yhteistyötahot lähettivät kyselylomakkeet kohdejoukolle. Sijaisvanhemmat vastasivat kyselyyn nimettöminä, eikä sähköiseen kyselyynkään vastanneiden henkilöllisyys paljastunut. Tämä voitiin nähdä kyselylomakkeen etuna (Vilka 2005, 74).

Vapaaehtoiseen arvontaan osallistuneiden henkilöllisyydet ja yhteystiedot tulivat tietoon arvontaan osallistujien omasta tahdosta. Saatuja tunnistetietoja kuten sijaisvanhempien nimiä ja osoitteita ei säilytetty pidempään kuin oli tarpeellista. Lisäksi arvontaa varten saadut henkilötiedot käsiteltiin ja säilytettiin tutkimusaineistosta erillään. Saatekirjeessä kerrottiin tutkittaville arvontalipukkeiden ja kyselyjen erillisestä käsittelystä. Kertomatta jäi kuitenkin, että arvontalipukkeet hävitetään arvonnin jälkeen. Tutkimusetiikan mukaisesti tietojen hävittämisestä olisi pitänyt kertoa sijaisvanhemmille esimerkiksi saatekirjeessä. Arvonta suoritettiin mahdollisimman pian kyselylomakkeiden palaututtua.

Arvonnin jälkeen tunnistetietoja sisältävät arvontalipukkeet hävitettiin. Sähköisesti vastanneista arvontaan osallistuneiden nimet erotettiin aineistosta erilliselle tiedostolle. Tämä tiedosto hävitettiin arvonnin jälkeen. Arvonnin eettisyyden varmistamiseksi arvonnin laillisuus selvitettiin ennen kyselyiden lähettämistä Ylä-Savon kihlakunnan poliisilaitokselta. (Ks. Kuula 2006, 109.) Sijaisvanhemmille ilmoitettiin henkilökohtaisesti arvonnissa voittamisesta. Tutkimusraportin kirjoittaminen siten, ettei yksittäinen ihminen ole niistä tunnistettavissa, oli myös yksityisyyden kunnioittamista. Tämän tutkimuksen kvantitatiivinen aineisto mahdollisti sen, että yksittäisen sijaisvanhemman vastaus oli osa isompaa kokonaisuutta. Näin ollen tunnistettavuus katosi. (Ks. Kuula 2006, 64.)

Sähköisellä lomakkeella kerättävä tutkimusaineisto ei tutkimusetiikan ja tietosuojan suhteen poikennut postikyselystä (Ks. Kuula 2006, 174). Luotettavuuden takaamiseksi kysely ei ollut avoimesti esillä millään Internet-sivulla. Kyselyyn päästäkseen vastaajan oli tiedettävä tarkka Internet-osoite. Sähköiseen kyselyyn vastanneet olivat siis tämän tutkimuksen kohdejoukkoa eivätkä ulkopuolisia Internetissä kävijöitä.

Ennen kyselylomakkeiden lähettämistä tutkimukselle haettiin tutkimusluvut (liite 3) toimeksiantajalta ja yhteistyötahoilta Keski-Suomen maakuntaa lukuun ottamatta. Keski-Suomen maakunnan yhteyshenkilö ei pitänyt tutkimuslupien hakemista ja myöntämistä tarpeellisena, sillä sijaisvanhempien henkilöllisyydet eivät paljastuneet tutkimuksen missään vaiheessa. Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan maakuntien yhteyshenkilöt pitivät tutkimuslupia tärkeinä.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen keskeisiä tuloksia ja samalla vastataan tutkimustehtäviin. Avoimista vastauksista analysoidut tulokset täydentävät muita kyselyllä saatuja tuloksia. Väittämällä 20 selvitettiin sijaisvanhempien kokemuksia sijoittavien kuntien välisistä eroista. Sijaisvanhempien toiveita vapaan kehittämisestä selvitettiin väittämällä 30. Osa sijaisvanhemmista on saattanut jättää vastaamatta näihin väittämiin, koska niihin vastaaminen olisi ollut aikaa vievää.

Saatuja tutkimustuloksia verrataan perhehoitajalakiin, lastensuojelun perhehoidon suosituksiin sekä aikaisempien tutkimusten tuloksiin. Lisäksi tutkimustulosten yhteydessä esitetään tutkimustuloksista saatuja johtopäätöksiä. Tulososiossa esitetyt sitaatit ovat tästä tutkimuksesta.

5.1 Sijaisperheiden taustatiedot

Kyselyyn vastanneiden osuus maakunnittain jakautui melko tasaisesti eri maakuntien kesken. Osa (7 %; n=10) vastaajista ei ilmoittanut sitä, minkä maakunnan alueella asuu. Taulukossa 2 on esitetty kyselyyn vastanneiden sijaisvanhempien osuus maakunnittain.

TAULUKKO 2. Kyselyyn vastanneiden sijaisvanhempien osuus maakunnittain

Kotimme sijaitsee	%
Pohjois-Savossa	30
Keski-Suomessa	28
Etelä-Savossa	26
Pohjois-Karjalassa	16
Yhteensä	100
N	128

Vastanneista joka kolmas (32 %; n=42) oli toiminut sijaisvanhempana neljästä kymmeneen vuotta ja kolmannes (31 %; n=40) 11–20 vuotta. Kyselyyn vastanneista yli puolet (73 %; n=94) oli sijaisäitejä ja harva (5 %; n=6) sijaisisiä. Viidesosan (22 %; n=28) vastauksista olivat antaneet sijaisvanhemmat yhdessä. Vajaa kymmenesosa (7 %; n=10) vastaajista ei ollut vastannut siihen, kuka kyselyyn vastaa.

Taulukossa 3 on kuvattu sijaisperheiden perherakennetta. Tutkimuksen mukaan kaikissa sijaisperheissä ei ole molempia vanhempia. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että joko sijaisäiti tai -isä olisi yksinhuoltaja, vaikka heitäkin on varmasti joukossa. Toisen vanhemman puuttuminen tutkimustuloksista on voinut johtua myös siitä, että vain toinen sijaisperheen vanhemmista toimii toimeksiantosopimuksen mukaisesti sijaisvanhempana, vaikka molemmat vanhemmat kuuluisivatkin perheeseen. Kyselyyn oli vastannut myös muutamat sijaisvanhemmat, jotka eivät enää toimineet sijaisvanhempina. He olivat ilmeisesti halunneet vastata sijaisperheenä toimimisen aikana saamiensa kokemusten pohjalta. Joihinkin kyselyyn vastanneisiin sijaisperheisiin ei ollut vastaushetkellä sijoitettuna yhtään lasta. Tästä syystä sijoitettujen lasten prosenttiosuus ei ole tuloksissa täydet 100 prosenttia. Osassa sijaisperheistä asui myös esimerkiksi adoptiolapsi, biologinen tai sijoitettu kehitysvammainen lapsi, isovanhempi tai vaihto-oppilas.

TAULUKKO 3. Sijaisperheiden perherakenne

Tällä hetkellä kotonamme asuu (kyllä-vastaukset)		
	%	N
Sijaisäiti	99	129
Sijoitettu lapsi	96	129
Sijaisisä	95	129
Biologinen lapsi	47	129
Joku muu	12	129

Vastaushetkellä sijaisperheissä oli sijoitettuna yhdestä kuuteen lasta. Kyselyyn vastanneista sijaisperheistä joka kolmas (36 %; n=49) oli perheitä, joihin oli sijoitettuna yksi lapsi. Viidennekseen (18 %; n=25) perheistä oli sijoitettuna kaksi lasta ja kolme sijoitettua lasta oli myös lähes viidenneksessä (15 %; n=21) perheistä. Perhehoitoliiton (2004) selvityksen mukaan sijaisperheistä lähes puolet (40 %) on perheitä, joissa on yksi sijoitettu lapsi. Sijoitettujen lasten määrä sijaisperhettä kohden on kuitenkin noussut. (Ketola 2008a, 37.) Taulukossa 4 on esitetty sijaisperheisiin sijoitettujen lasten ikäjakauma. Sijoitetut lapset olivat iältään kolmesta kuukaudesta 20:een vuotiaita. Sijaisperheisiin sijoitetut lapset olivat pääasiassa murrosikäisiä.

TAULUKKO 4. Sijaisperheisiin sijoitettujen lasten ikäjakauma

Perheeseen sijoitettu lapsi oli iältään (kyllä-vastaukset)		
	%	N
0–5-vuotias	36	128
6–10-vuotias	36	128
11–15-vuotias	46	128
16–20-vuotias	27	128

Tähän tutkimukseen osallistuneista sijaisäideistä noin puolet (60 %; n=75) oli pääasiallisesti kotona. Sijaisistä yli puolet (69 %; n=83) oli palkkatyössä kodin ulkopuolella. Ketolan (2008a, 36) mukaan lastensuojelun perhehoito on muuttunut sijoitetun lapsen lisääntyneen hoidon tarpeen takia. Tämä vaatii usein toisen sijaisvanhemman kotiin jäämisen. Päätoimisten sijaisvanhempien taloudellisen tilanteen turvaamiseksi olisi kehitettävä työsuhdetta vastaava sosiaali- ja toimeentuloturva. Tässä väittämässä vastausvaihtoehdoista oli jäänyt pois vaihtoehto yrittäjä. Tämä saattaa selittää vastauksia etenkin sijaisisien osalta.

5.2 Sijaisvanhempien vapaan toteutuminen

Sijaisvanhemmista reilusti yli puolet (75 %; n=98) oli sitä mieltä, että heillä oli riittävästi tietoa oikeudesta vapaaseen. Neljännes (25 %; n=32) vastaajista toivoi saavansa lisää tietoa. Loput (6 %; n=8) sijaisvanhemmista eivät olleet vastanneet tähän kysymykseen. Tietoa toivottiin saatavan muun muassa vapaan käytännön järjestämisestä ja sen vaihtoehtoista. Lisäksi sijaisvanhemmat toivoivat lisää tietoa siitä, kuinka paljon vapaata olisi oikeus saada. Tiedon oikeudesta vapaaseen sijaisvanhemmat olivat saaneet silloin, kun olivat tehneet toimeksiantosopimusta (31 %; n=37). Puolestaan joka kolmas (28 %; n=34) sijaisvanhemmista oli saanut tiedon oikeudesta vapaaseen silloin, kun olivat jo toimineet sijaisvanhempana tai kun olivat olleet ennakkovalmenuksessa (28 %; n=33). Muutama (4 %; n=5) sijaisvanhempi vastasi, ettei ollut saanut tietoa ennen tämän tutkimuksen kyselyyn vastaamista. Vajaa kymmenesosa (7 %; n=8) ei osannut sanoa, milloin olivat saaneet tiedon oikeudesta vapaaseen. Loput (3 %; n=3) olivat saaneet tiedon muulloin.

Sijaisvanhemmille tietoa oikeudesta vapaaseen oli antanut eniten (49 %; n=57) sosiaalityöntekijä ja vähiten (3 %; n=4) koulutukset. Tiedon antajaksi kyselylomakkeen vaihtoehtojen lisäksi nousi Perhehoitoliitto. Osa sijaisvanhemmista koki, että vapaan järjestämisestä ei edes puhuta kaikissa kunnissa. Joissakin kunnissa vapaasta mainitaan vasta sijaisvanhemman uupuessa. Lisäksi joidenkin sijaisvanhempien mukaan korvausta pitämättömästä vapaasta sai toisista kunnista vain itse sitä kyselemällä.

Tuloksista voitaneen päätellä, että toimeksiantosopimuksen teon yhteydessä kaikki sijaisvanhemmat eivät saa riittävästi tietoa oikeudestaan vapaaseen, sen toteuttamisesta ja korvauksista. Ilmeisesti kaikkien sijaisvanhempien kanssa ei ole toimeksiantosopimusta tehtäessä sovittu sijaisvanhemman oikeudesta vapaaseen tai vapaan toteuttamisesta. Myöskään palkkion maksamisesta ja kustannusten korvaamisesta vapaan ajalta ei ole sovittu kaikkien sijaisvanhempien kanssa. Perhehoitajalain (1992/312, § 4) mukaan edellä mainituista asioista tulisi sopia toimeksiantosopimusta tehtäessä.

Taulukossa 5 on kuvattu sijaisvanhempien vapaan pitämisen toteutumista viimeisen vuoden aikana. Siitä voidaan nähdä, että perhehoitajalaista (1992/312, § 6) ja lastensuojelun perhehoidon suosituksista (2010, 16) huolimatta moni sijaisvanhemmista ei ollut pitänyt vapaata lainkaan tai se oli toteutunut lakimääräistä vähemmän. Kolmanneksella sijaisvanhemmista vapaa oli kuitenkin toteutunut täysin. Tuloksista voitaneen siis päätellä, että eroja vapaan toteutumisessa on paljon ja sijaisvanhemmat ovat eriarvoisessa asemassa.

TAULUKKO 5. Sijaisvanhempien vapaan toteutuminen viimeisen vuoden aikana

Vapaa on toteutunut kohdallani viimeisen vuoden aikana	
	%
Ei lainkaan	36
Osittain	34
Täysin	30
Yhteensä	100
N	129

Pelastakaa Lapset ry:n tutkimuksen (2009) tulokset ovat samansuuntaisia tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Pelastakaa Lapset ry:n tutkimuksen (2009) mukaan lähes puolet (45 %; n=28) sijaisperheistä koki vapaan toteutuvan huonosti tai melko huonosti. Puolestaan noin joka kolmas (29 %; n=18) tutkimukseen osallistuvista sijaisvanhemmista koki sen toteutuvan hyvin tai melko hyvin. (Marjomaa & Laakso 2010, 90.)

*Meillä vapaa on toteutunut hyvin. Omat aikuiset lapset ovat hoitaneet si-
joitettua lasta.*

Vastauksia haettiin siihen, miten vapaa oli sijaisvanhemmilla toteutunut. Tässä väit-
tämässä sijaisvanhemmat saivat valita vastausvaihtoehdon usean alaväittämän kohdal-
ta. Lähes puolelle (42 %; n=55) vastanneista sijoittava kunta oli usein korvannut pitä-
mättömän vapaan rahana. Tämän taustalla voi olla sijaisvanhempien oma toive, sillä
osa sijaisvanhemmista ei halua pitää vapaata sijoitetuista lapsista. Taustalla voi olla
myös se, että sijoittajakunta suosii vapaan korvaamista rahana.

Joidenkin sijaisvanhempien kokemusten mukaan pitämättömästä vapaasta maksetta-
van korvauksen suuruudessa oli suuria eroja sijoittavien kuntien välillä. Pitämättömäs-
tä vapaasta maksettavan korvauksen suuruus vaihteli 230 eurosta 890 euroon. Puolelle
(49 %; n=64) sijaisvanhemmista sijoittajakunta ei ollut koskaan korvannut pitämätön-
tä vapaata rahana. Vastanneissa osa on niitä sijaisvanhempia, jotka ovat pitäneet va-
paan. Heille ei näin ollen ole ollut tarvetta korvata pitämätöntä vapaata rahana. Jou-
kossa on myös niitä sijaisvanhempia, jotka eivät olleet pitäneet vapaata, eivätkä olleet
saaneet korvausta. Korvauksia oli myös unohdettu maksaa. Lastensuojelun perhehoi-
don suosituksista (2010, 16) huolimatta kaikki sijaisvanhemmat eivät ole saaneet kor-
vausta pitämättömästä vapaasta. Syynä tähän voi olla, ettei korvauksesta ole sovittu
toimeksiantosopimuksessa.

Lapsen hoito sijaisvanhemman vapaan ajaksi oli järjestynyt viidesosalla (21 %; n=27)
vastaajista siten, että sijaisvanhemman sukulaiset olivat hoitaneet sijoitettua lasta. Sen
sijaan lähes puolella (42 %; n=55) sijaisvanhemmista sukulaiset eivät olleet koskaan
hoitaneet lasta. Sijoitetun lapsen kotilomaa oli käytetty vapaan järjestämiseen lähes
viidesosan (18 %; n=24) kohdalla. Kun taas puolet (53 %; n=69) vastaajista ei ollut
koskaan järjestänyt vapaataan kotiloman avulla.

Osa sijaisvanhemmista koki sijoittavien kuntien välillä olevan eroja sijoitetun lapsen
kotilomissa. Toiset sijoittavat kunnat järjestivät sijaisvanhempien vapaan sijoitetun
lapsen kotilomien aikana. Sijoitetun lapsen kotilomat vähensivät sijaisvanhempien oi-
keutta vapaaseen joidenkin sijoittavien kuntien kohdalla. Toisten kuntien kohdalla ko-
tilomat eivät sen sijaan vähentäneet sijaisvanhempien vapaata. Tämän tutkimuksen tu-
lostien mukaan sijaisvanhemman vapaan pitäminen sijoitetun lapsen kotiloman aikana
ei aina tue sijaisvanhemman työssä jaksamista. Sijaisvanhempi ei pysty irtautumaan

työstään täydellisesti eikä näin ollen saa tarvittavaa lepoa työstään. Myös Ketola (2008a, 53) esittää, että sijaisvanhemman vapaan pitäminen lapsen kotiloman aikana ei aina ole toimiva ratkaisu.

Vapaa lapsen kotiloman aikana ei todellakaan ollut lomaa, vaan suuri huoli, miten onnistuu ja usein ei onnistunutkaan.

Lähes kaikki (99 %; n=130) sijaisvanhemmat vastasivat, etteivät he olleet koskaan käyttäneet hoitorinkiä sijoitetun lapsen hoidon järjestämiseen. Syynä hoitoringin vähäiseen käyttämiseen voi olla se, että hoitorinki oli sijaisvanhemmille tuntematon hoidon järjestämisen tapa. Suurin osa (98 %; n=128) vastaajista ei myöskään ollut koskaan pitänyt vapaata niin, että lapsi olisi ollut vapaan ajan lastensuojelulaitoksessa. Tämän taustalla voi olla sijaisvanhempien vähäinen kokemus lastensuojelulaitoksista sekä ennako-oletukset laitoksia kohtaan. Vaikuttaneekin siltä, ettei ole olemassa yhtä kaikille sijaisvanhemmille sopivaa vapaan toteuttamisen muotoa.

Pelastakaa Lapset ry:n tutkimuksessa (2009) kolme sijaisvanhempaa oli maininnut, että heillä olisi ollut mahdollisuus järjestää vapaa sijoitetun lapsen mennessä lastensuojelulaitokseen. He eivät kuitenkaan olleet käyttäneet tätä vaihtoehtoa. Joillekin sijaisvanhemmille tämä on siis käytännössä vaihtoehto, jota ei haluta käyttää. (Ks. Marjomaa & Laakso 2010, 93.) Voitaneen myös päätellä, ettei lastensuojelulaitosten käyttö yhtenä mahdollisuutena vapaan järjestämiseen ole kaikkien sijaisvanhempien tiedossa.

Sijaisvanhempien vapaan ajaksi lapsen hoidon oli useimmiten (87 %; n=104) järjestänyt sijaisperhe itse. Sijoittava kunta oli järjestänyt lapsen hoidon harvoin (6 %; n=7). Joidenkin sijaisvanhempien mukaan pienillä kunnilla oli enemmän vaikeuksia järjestää lapsen hoitoa sijaisvanhemman vapaan ajaksi kuin suuremmilla kunnilla. Muita (8 %; n=9) mainittuja hoidon järjestäjätahoja olivat lasten biologinen suku ja Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Lähes puolet (48 %; n=59) vastaajista oli kokenut vapaan järjestämisen helpoksi. Kymmenesosa (11 %; n=15) sijaisvanhemmista oli jättänyt vastaamatta tähän kysymykseen.

Tutkimuksen tuloksissa vapaan järjestämisessä korostui sijaisvanhempien oma vastuu ja aktiivisuus. Perhehoitajalain (1992/312, § 6) mukaan sijoittajakunnan tulee huolehtia tai tarvittaessa avustaa sijoitetun lapsen hoidon järjestämisessä sijaisvanhemman vapaan ajaksi. Ketolan (2008a, 52) mukaan sijaisvanhemmat kuitenkin käytännössä itse järjestävät vapaansa ajalle hoitajan. Hoitaja on monesti perheen sukulainen tai tuttava. Myös Pelastakaa Lapset ry:n tutkimuksesta (2009) käy ilmi, että sijaisvanhempien vapaata ei ole järjestetty sijoittavan kunnan puolesta lainkaan. Sijaisvanhemmista 23 (n=63) vastasi, että vapaa on täytynyt järjestää itse. (Marjomaa & Laakso 2010, 93–94.)

Sijaisvanhemmat vastasivat siihen, mikä on ollut syynä vapaan pitämisen toteutumattomuuteen. Tässä väittämässä sijaisvanhemmat saivat valita vastausvaihtoehdon usean alaväittämän kohdalta. Lapsen hoidon järjestelyjen toimimattomuus oli kolmanneksella (29 %; n=38) sijaisvanhemmista ollut syynä, miksi vapaa pitäminen ei ollut toteutunut. Sijaisvanhemmista viidesosa (22 %; n=28) vastasi taloudellisen tuen pienuuden olleen syy vapaan toteutumattomuuteen. Sijaisvanhemmista viidesosa (21 %; n=27) vastasi syyn olleen myös siinä, ettei vapaata oltu jaksettu vaatia.

Sijaisvanhempien mielestä joidenkin sijoittavien kuntien kanssa oli ollut helpompi neuvotella oikeudesta vapaaseen kuin toisten. Tämä siitä syystä, että sijoittavien kuntien käsitys vapaan tarpeesta oli vaihdellut. Nämä sijaisvanhemmat kokivat, että joiltakin sijoittavilta kunnilta vapaata joutuu vaatimaan. Tämä oli saanut heissä aikaan syyllisyyden tunteen. Toisissa kunnissa vapaan pyytämiseen oli puolestaan suhtauduttu ymmärtäväisesti. Perhehoitajalain (1992/312, § 6) mukaan sijoittavan kunnan tulee järjestää sijaisvanhemmille mahdollisuus vapaaseen, joten sitä ei pitäisi joutua vaatimaan.

Kunnilla on varsin erilaiset käsitykset vapaiden järjestämisen tarpeesta. "Ettehan te oikeastaan tarvitse lomaa, kun olette vain kotona." Joissakin kunnissa asiaan puolestaan suhtaudutaan varsin ymmärtäväisesti.

Tämän tutkimuksen tuloksista ilmeni runsaasti myös muita syitä (18 %; n=23) vapaan toteutumattomuuteen. Syynä olivat olleet muun muassa sijoitetun lapsen haastavuus ja vaikeus löytää kaikille perheen lapsille hoito vapaan ajaksi. Lisäksi sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän haluttomuus ja välinpitämättömyys vapaan mahdollistajana mainittiin syyksi vapaan toteutumattomuuteen. Lisäksi syyksi mainittiin, etteivät sijaisvanhemmat halunneet vapaata sijoitetuista lapsista, vaan lomat haluttiin viettää yhdessä perheen kesken. Myös Pelastakaa Lapset ry:n tutkimuksen (2009) mukaan monet sijaisvanhemmat (20 %; n=12) eivät halua vapaata, vaan haluavat viettää mieluiten loma-ajat perheenä (Marjomaa & Laakso 2010, 93).

Sijaislapsi on yhtäläinen perheenjäsen kuin biologiset lapsemme. Emme ota heistäkään ”vapaata”.

Minut tyrmättiin kertaheitolla ja kerrottiin, että vaadin mahdottomia.

Vastauksia haettiin siihen, minkä hoidon järjestämisen tavan sijaisvanhemmat olivat kokeneet oman vapaansa onnistumisen kannalta toimivimmaksi. Lähes puolet (43 %; n=51) vastaajista valitsi sen, että sijaisvanhempien omat sukulaiset olivat hoitaneet sijoitettua lasta vapaan ajan. Sen, että sijoitettu lapsi oli ollut vapaan ajan ammatillisessa perhekodissa, koki toimivimmaksi ratkaisuksi vain yksi vastanneista. Tämä voi johtua siitä, että ammatillista perhekotia on käytetty hyvin vähän vapaan toteutumiseksi.

Vajaa kymmenesosa (7 %; n=8) valitsi vaihtoehdon muuten. Tästä joukosta jotkut sijaisvanhemmat kokivat, ettei mikään lapsen hoidon järjestämisen tapa ollut toiminut, eikä vapaita oltu pidetty. Muutama mainitsi oman vapaansa onnistumisen kannalta toimivimmaksi sen, että sijoitettu lapsi oli ollut isovanhempansa luona tai oma puoliso oli jäänyt kotiin hoitamaan lapsia. Taulukossa 6 on esitetty tuloksia sijaisvanhempien kokemuksista toimivimmasta sijoitetun lapsen hoidon järjestämisen tavasta.

TAULUKKO 6. Sijaisvanhempien kokemuksia toimivimmasta lapsen hoidon järjestämisen tavasta

Olen kokenut omaan vapaani kannalta toimivimmaksi sen, että	%
Omat sukulaiseni ovat hoitaneet lasta vapaani aikana	43
Lapsi on ollut kotilomalla	19
Lapsi on ollut tukiperheessä	12
Lapselle on tullut hoitaja kotiini	9
Muuten	7
Lapsi on ollut loma- ja virkistystoiminnassa	6
Lapsi on ollut lastensuojelulaitoksessa	2
Lapsi on ollut ammatillisessa perhekodissa	1
Lapsen hoito on järjestynyt hoitoringin avulla	1
Yhteensä	100
N	118

Sijoittavien kuntien välisiä eroja vapaan järjestelyissä oli lähes kolmanneksen (26 %; n=24) mukaan paljon. Näitä eroja on esitelty tarkemmin jo edellä. Reilu kymmenesosa (15 %; n=14) sijaisvanhemmista vastasi, ettei kuntien välisiä eroja ollut esiintynyt lainkaan. Lähes puolet (44 %; n=40) ei osannut sanoa, oliko vapaan järjestelyissä ollut sijoittajakuntien välillä eroja. Sijaisvanhempien kokemuksia sijoittavien kuntien välisistä eroista saatiin myös väittämän 20 tuottamista avoimista vastauksista. Sijaisvanhempia pyydettiin vastaamaan tähän väittämään vain, jos heillä oli kuntien välisistä eroista kokemusta. Vastauksia antoi viidennes (21 %; n=29) vastanneista. Tuloksia voitaneen selittää sillä, että osalla sijaisvanhemmista oli kokemusta vain yhden sijoittavan kunnan kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Lisäksi joidenkin sijaisvanhempien kohdalla eri sijoittavien kuntien toiminta oli yhdenmukaista. Yhteensä sijaisvanhemmat mainitsivat 67 eri sijoittajakuntaa. Sijaisvanhemmat tekevät siis yhteistyötä lukuisien sijoittajakuntien kanssa. Voitaneenkin päätellä, että heillä on paljon kokemusta vapaan toimivuudesta sekä toimimattomuudesta.

5.3 Vapaan merkitys sijaisvanhempien työhyvinvointiin

Sijaisvanhemmilta selvitettiin, mikä lapsen hoidon järjestämisen tapa oli tukenut heidän työhyvinvointia. Tämän väittämän kohdalla sijaisvanhempia pyydettiin vastaamaan kaikkiin alaväittämiin, joista heillä oli kokemusta. Tästä syystä he ovat valinneet useamman vastausvaihtoehdon. Sijaisvanhempien omien sukulaisten hoitaessa lasta oli vapaa tukenut työtä lähes puolella (47 %; n=61) vastaajista. Tulos voi johtua siitä, että sijaisvanhemmat luottavat omiin sukulaisiinsa sijoitetun lapsen hoitajina. Sijaisvanhempi voi vapaan aikana rentoutua ja luottaa siihen, että sijoitettu lapsi on hyvässä hoidossa. Kinnunen ja Feldt (2005, 35) esittävätkin, että työssä jaksamista tukee ratkaisevasti se, kuinka hyvin psyykkinen irtautuminen työstä vapaa- ja loma-aikoina onnistuu.

Vapaan toteutuminen siten, että lapsi oli ollut kotilomalla, oli tukenut työtä viidesosan (21 %; n=27) kokemuksen mukaan. Ne sijaisvanhemmat (2 %; n=3), joilla oli kokemusta lastensuojelulaitoksesta vapaan toteuttamisen muotona, olivat kokeneet sen hyvänä vaihtoehtona. Sijaisvanhempien mukaan vapaa, jonka ajan sijoitettu lapsi oli ollut lastensuojelulaitoksessa, oli myös tukenut heidän työhyvinvointiaan. Sijaisvanhemmista reilun kymmenesosan (15 %; n=19) mukaan vapaan korvaaminen rahana oli tukenut heidän työtään. Tuloksesta voitaneen päätellä, että rahallinen korvaus ei tue sijaisvanhempien työssä jaksamista yhtä hyvin kuin vapaan pitäminen.

Sijaisvanhempien kokemuksia tuen muotojen merkityksistä työssä jaksamiselle on esitetty taulukossa 7. Tässä väittämässä sijaisvanhemmat saivat valita vastausvaihtoehdon niiden alaväittämien kohdalta, joista heillä oli kokemusta. Useat sijaisvanhemmat kokivat saaneensa tukea läheisiltä ihmisiltä, kuten puolisoilta ja omalta perheeltä. Myös toisten sijaisvanhempien sekä sosiaalityöntekijän antama tuki koettiin merkityksellisiksi työssä jaksamiselle.

TAULUKKO 7. Sijaisvanhempien kokemuksia tuen muotojen merkityksistä työssä jaksamiselle

Koen, että työssä jaksamistani tällä hetkellä tukee	Pal- jon %	Kohta- laisesti %	Vä- hän %	Ei lainkaan %	Ei valittu 1) %	Yht. %	N
Läheiset ihmiset	71	12	6	2	9	100	131
Toiset sijaisvanhemmat	40	21	17	7	15	100	131
Sosiaalityöntekijän tuki	39	27	21	7	6	100	131
Koulutus	37	20	13	8	22	100	131
Asiantuntijapalvelut	33	13	14	12	28	100	131
Oikeus vapaaseen	32	9	13	17	29	100	131
Työnohjaus	29	3	6	28	34	100	131
Vertaisryhmä	24	11	10	22	33	100	131
Muu	11	1	1	9	78	100	131
Mentorointi	5	4	4	36	51	100	131

1) Ei valittu: sijaisvanhemmalla ei ole ollut kokemusta kyseisestä tuen muodosta

Valkosen (2008, 107) mukaan sijaisvanhemmat ovatkin aiemmissa tutkimuksissa ilmaisseet tarpeensa saada tukea tehtäväänsä lastensuojelun työntekijöiltä. Lisäksi he ovat korostaneet hyvän yhteistyösuhteen merkitystä. Sijaisvanhemmat odottavat sosiaalitoimelta luottamusta ja avointa vuorovaikutusta, psyykkistä tukea, taloudellista korvausta ja lomien mahdollistamista. Sijaisvanhemmat kaipaavatkin hyvin laaja-alaista, paneutuvaa ja oikea-aikaista sosiaalityön tukea työhönsä (Rabb 2008, 161).

Läheisten ja sosiaalityöntekijän antaman tuen lisäksi myös vapaan koettiin antavan tukea sijaisvanhempien työssä jaksamiselle. Sijaisvanhempien vastausten mukaan heidän työssä jaksamistaan tuki vähiten mentorointi. Tätä voitaneen selittää sillä, että mentorointi on uusi tukimuoto ja vain harvoilla on kokemusta siitä.

Ristiintaulukoinnilla selvitettiin alueen vaikutusta siihen, miten vastaajat kokivat vapaan tukevan työssä jaksamista. Taulukossa 8 on kuvattu, kuinka vapaa on tukenut sijaisvanhempien työtä maakunnittain. Tuloksista voitaneen päätellä, että vapaan antama tuki koetaan eri tavoin. Osa vastaajista saattaa kokea, ettei vapaa anna tukea, koska se ei ole toteutunut.

TAULUKKO 8. Vapaan antama tuki maakunnittain

Vapaa tukee työtä	Paljon	Kohtalaisesti	Vähän	Ei lainkaan	Yht.	
	%	%	%	%	%	N
Etelä-Savossa	56	8	20	16	100	25
Keski-Suomessa	39	15	11	35	100	26
Pohjois-Karjalassa	64	18	0	18	100	11
Pohjois-Savossa	34	13	30	23	100	30

Taulukossa 9 on esitetty, mihin sijaisvanhemmat kokivat tarvitsevansa vapaata. Tässä väittämässä sijaisvanhemmat saivat valita vastausvaihtoehdon usean alaväittämän kohdalta. Eniten sijaisvanhemmat kokivat tarvitsevansa vapaata virkistäytymiseen sekä läheisten ihmisten kanssa olemiseen. Taulukossa 9 esitettyjen asioiden lisäksi sijaisvanhemmat mainitsivat tarvitsevansa vapaata hoitaakseen parisuhdettaan sekä aikaa lepäämiseen ja olemiseen ilman vastuuta.

TAULUKKO 9. Sijaisvanhempien kokemuksia vapaan tarpeesta

Koen tarvitsevani vapaata, jotta minulla olisi mahdollisuus		
(kyllä-vastaukset)		
	%	N
Virkistäytymiseen	80	131
Puolison ja/tai biologisten lasten kanssa olemiseen	79	131
Koulutukseen osallistumiseen	44	131
Asioiden hoitamiseen	41	131
Työnohjaukseen osallistumiseen	28	131
Kodin hoitamiseen	27	131
Vertaisryhmään osallistumiseen	24	131

Taulukossa 10 on kuvattu sitä, milloin sijaisvanhemmat olivat kokeneet tarvitsevansa eniten vapaan pitämistä. Tuloksista voitaneen päätellä, että vapaata tarvitaan koko lapsen sijoituksen ajan. Tarvetta vapaaseen oli myös erityisesti sijoituksen alussa sekä sijoitetun lapsen oireillessa. Lin (1986, 334) on todennut, että sosiaalisen tuen tarve voidaan jakaa arjessa tarvittavaan tukeen sekä niin sanotuissa kriiseissä tarvittavaan tukeen. Sijaisperheessä kriiseiksi voidaan nähdä esimerkiksi sijoituksen alku sekä haastavat tilanteet sijoituksen aikana. Haastavia tilanteita voivat olla sijoitetun lapsen murrosikä ja sijaisvanhempien avioero.

TAULUKKO 10. Sijaisvanhempien kokemuksia vapaan tarpeen ajankohdasta

Eniten olen kokenut tarvitsevani vapaata	%
Koko sijoituksen ajan	30
Ensimmäisten kolmen vuoden aikana	16
Lapsen alkaessa oireilla voimakkaammin	14
Ensimmäisen vuoden aikana	10
En lainkaan	10
Sairastuessani	9
Ensimmäisten viiden vuoden aikana	6
Muulloin	5
Yhteensä	100
N	126

5.4 Sijaisvanhempien toiveita vapaan toteutumisen kehittämisestä

Sijaisvanhempien toiveita vapaan toteutumisen kehittämisestä selvitettiin väittämällä, joissa oli valmiit vastausvaihtoehdot. Kehittämisajatuksia selvitettiin myös väittämällä 30, johon sijaisvanhemmat saivat vastata avoimesti. Väittämään vastasi 69 (50 %) sijaisvanhempaa. Tämä kertonee siitä, että osan sijaisvanhempien mielestä vapaan toteuttamisessa olisi kehittämistarpeita. Toisaalta vaikuttaa siltä, että osalla sijaisvanhemmista vapaa toimi jo vastaushetkellä toivotun mukaisesti.

Sijaisvanhemmilta selvitettiin, mistä tuen muodoista he toivovat jatkossa enemmän tukea. Eniten tukea toivottiin saatavan vapaasta. Vaikuttaa siis siltä, etteivät kaikki sijaisvanhemmat saa tällä hetkellä vapaasta riittävästi tukea. Lisäksi tuloksesta voitaneen päätellä, että suuri osa sijaisvanhemmista koki oikeuden vapaaseen olevan merkittävä tukimuoto. Osa sijaisvanhemmista toivoi tukea lisää myös vertaisryhmästä ja työnohjauksesta. Sijaisvanhempien mielestä he tarvitsisivat tulevaisuudessa vähiten tukea sosiaalityöntekijältä sekä mentoroinnista. Ilmeisesti osa sijaisvanhemmista sai jo vastaushetkellä riittävästi sosiaalityöntekijän tukea. Osa taas voi kokea, etteivät he ole tähänkään asti saaneet tukea sosiaalityöntekijältä. Voi siis olla, etteivät nämä sijais-

vanhemmat usko sosiaalityöntekijän antaman tuen jatkossakaan olevan heille merkittävää. Vastausvaihtoehtona ollut kodinhoitoapu oli jäänyt pois sähköisestä kyselystä. Postikyselyyn vastasi yhteensä 51 sijaisvanhempaa, joista reilu kolmannes (39 %; n=20) toivoi jatkossa enemmän tukea kodinhoitoavun muodossa. Taulukossa 11 on esitetty sijaisvanhempien toiveita tuen saamisesta tulevaisuudessa.

TAULUKKO 11. Sijaisvanhempien toiveita tuen saamisesta tulevaisuudessa

Jatkossa toivoisin enemmän tukea seuraavissa muodoissa		
(kyllä-vastaukset)	%	N
Oikeus vapaaseen	69	130
Vertaisryhmä	50	130
Työnohjaus	49	130
Koulutus	48	130
Asiantuntijapalvelut	48	130
Toiset sijaisvanhemmat	46	130
Läheiset ihmiset	38	130
Mentorointi	17	130
Sosiaalityöntekijän tuki	10	130
Muu	5	130

Sijaisvanhemmilta kysyttiin, miten he kehittäisivät oikeutta vapaaseen. Tässä väittämässä sijaisvanhemmat saivat valita usean alaväittämän. Vähän alle puolet (45 %; n=59) sijaisvanhemmista kehittäisi oikeutta vapaaseen siten, että sijoitetun lapsen hoidon järjestäminen sijaisvanhempien vapaan ajaksi olisi helpompaa. Sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että vastuu sijoitetun lapsen hoidon järjestämisestä tulisi olla sijoittajakunnalla. Myös Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön toivottiin ottavan vastuuta lapsen hoidon järjestämisestä. Sijaisvanhemmat toivoivat vapaan pitämisestä ja sijoitetun lapsen hoidon järjestämisestä vapaan ajaksi sovittavan sijoittajakunnan kanssa jo alusta lähtien. Selkeä toimintamalli jo sijoituksen alkaessa olisi vastaajien mielestä tarpeen. Lisäksi vapaat tulisi saada toimimaan jo puolen vuoden sisällä sijoit-

tuksesta. Vastaajat toivoivat sijoitetun lapsen hoidon järjestämistä myös lyhyellä varoitusaajalla.

Oikeus vapaaseen tulisi saada toimimaan ennen kuin palan loppuun.

Sijaisvanhemmat toivoivat oikeutta vapaaseen kehitettävän siten, että kaikki tahot saivat enemmän tietoa oikeudesta vapaaseen. Sijaisvanhemmat toivoivat kuntien toimijoille enemmän tietoa oikeudesta vapaaseen sekä sosiaalityöntekijöiden antavan aiheesta enemmän tietoa varsinkin aloittaville sijaisvanhemmille. Vastaajat halusivat saada tietoa etenkin pitämättömien vapaiden korvauksesta.

En ole saanut mitään tietoa. Kunnasta sanottiin vuosia sitten, että se ei kuulu minulle.

Vastaajat toivoivat, että sijoittajakunnan toimijoilla olisi enemmän yhteistyöhalua vapaan mahdollistamiseen, eikä sijaisvanhempien tulisi joutua taistelemaan vapaista. Vastaajat painottivat, että sijoittavan kunnan taholta sijaisvanhemmille pitäisi antaa lupa olla vapaalla jaksamisen takia. Lisäksi vastaajat toivoivat sosiaalityöntekijöiltä tukea vapaiden pitämiseen. Hyvin monissa vastauksissa sijaisvanhemmat kertoivat toiveistaan vapaan mahdollistamiseksi. Samalla sijaisvanhemmat kertoivat, etteivät tee työtä vain rahasta.

Parin päivän vapaan jälkeen jaksaa taas paljon paremmin. Ja HUOM: tämä ei tarkoita sitä etteikö tätä työtä tekisi mielellään.

Joka kolmas (37 %; n=49) sijaisvanhemmista toivoi tulevaisuudessa saavansa pitää enemmän vapaapäiviä kalenterikuukautta kohden. Haasteellisten lasten sijaisvanhemmat toivoivat saavansa enemmän vapaata muihin verrattuna. Vastaajista puolet (56 %; n=25) oli sitä mieltä, että sopiva vapaapäivien määrä olisi kaksi päivää kuukaudessa. Puolet (49 %; n=67) sijaisvanhemmista toivoi voivansa pitää vapaan tulevaisuudessa yhtäjaksoisesti muutaman päivän jaksoissa. Lisäksi vapaata toivottiin pidettäväksi muutama tunti kerrallaan, pidennettyinä viikonloppuina tai parin viikon vapaina.

Sijaisvanhempien vastauksissa korostui toive voida pitää vapaa joustavasti ja yksilöllisesti itse valitsemana ajankohtana perheen tilanteen mukaan. Sijaisvanhemmat korostivat myös vapaan säännöllisyyttä. Jotkut sijaisvanhemmat toivoivat jatkossa otettavan huomioon kaikki perheen sijoitetut lapset siten, että sijoitetut lapset olisivat samanaikaisesti hoidossa. Myös biologiset lapset toivottiin otettavan huomioon vapaata järjestettäessä. Vastajaat korostivat, että vapaan tulisi olla heidän omaa vapaa-aikaansa.

Muutaman sijaisvanhemman mukaan oikeus vapaaseen tulisi rinnastaa palkkatyöhön. Nämä sijaisvanhemmat toivoivat vapaiden järjestettävän esimerkiksi vuosiloman tavoin. Tutkimuksesta nousseita toiveita vapaan lisäämisestä voidaan perustella työn haastavuudella ja vaativuudella. Ketolan (2008a, 36, 46, 52) mukaan perheissä on erilaisia sijoitettuja lapsia ja heidän määränsä sijaisperhettä kohden vaihtelee yhdestä seitsemään. Nämä tekijät huomioiden sijaisperheiden tukemisen ja sijoitetun lapsen hoidon järjestämisen sijaisvanhemman vapaan ajaksi tulee perustua sijoitettujen lasten ja perheiden yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen.

Joka neljäs (25 %; n=33) vastaajista kehittäisi oikeutta vapaaseen siten, että jatkossa korvaus pitämättömästä vapaasta olisi suurempi. Nämä sijaisvanhemmat toivoivat korvauksen olevan 50 eurosta 1 000 euroon. Sijaisvanhemmat toivoivat pitämättömästä vapaasta korvaukseksi keskimäärin 400 euroa kuukaudessa. Sijaisvanhemmat mainitsivat myös, että kuukauden hoitopalkkio olisi sopiva summa korvaukseksi pitämättömästä vapaasta. Kymmenesosa (8 %; n=11) sijaisvanhemmista vastasi, että oikeudessa vapaaseen ei ole muutostarpeita. Lastensuojelun perhehoidon suosituksessa (2010, 16) korvaus pitämättömästä vapaasta on 328 euroa. Tuloksista voitaneen päätellä, että kaikki sijaisvanhemmat eivät saa sitä korvausta, mikä lastensuojelun perhehoidon suosituksessa määritetään. Joidenkin sijaisvanhempien toiveet korvauksen suuruudesta olivat pienemmät kuin Lastensuojelun perhehoidon suosituksessa. Myös vapaan järjestämiseen tarkoitettua korvausta toivottiin korotettavan.

Jos saa 230 €-verot/12 päivää, ei sillä summalla saa ketään kotiin hoitamaan lasta melkein kahdeksi viikoksi.

Sijaisvanhemmat toivoivat, että mikäli sijoittajakunta ei pysty järjestämään sijoitetun lapsen hoitoa vapaan ajaksi, korvaisi kunta sijaisvanhemmille aiheutuneet kulut itse järjestetystä hoidosta. Korvauksen toivottiin olevan sen suuruinen, että sillä voisi maksaa hoitajan palkan. Näin sijaisperheille ei jäisi taloudellista vastuuta lastenhoidon järjestämisestä. Osa sijaisvanhemmista toivoi, että sijoittava kunta maksaisi korvauksen hoidon järjestämisestä suoraan lapsen hoitajalle. Lapsen hoitajalla vastaajat tarkoittivat toista sijaisperhettä, toista perhehoitajaa, tukiperhettä, vanhempia sijaisisaruksia tai muuta lastenhoitajaa. Sijaisvanhemmat toivoivat hoitajan palkkauksen siirtyvän enemmän kuntien vastuulle.

Monet vastaajat korostivat sitä, että sijoittavan kunnan ei tulisi vain maksaa vapaita rahana, vaan mahdollisuus vapaan pitämiseen olisi tarjottava. Lisäksi sijoittavan kunnan toivottiin kustantavan sijaisvanhempien osallistuminen koulutuksiin vapaan aikana. Sijaisvanhemmat toivoivat oikeutta vapaaseen kehitettävän myös siten, että kunnat tukisivat taloudellisesti perheen yhteisiä lomiamia.

Mahdollisuuksia vapaaseen tulisi lisätä: monet kunnat maksavat vapaan rahana ja tällöin seuraa usein uupuminen sijaisvanhemmille.

Sijaisvanhemmilta kysyttiin, mitä sijoitetun lapsen hoidon järjestelyä he tulevaisuudessa käyttäisivät vapaan ajaksi. Tässä väittämässä sijaisvanhempia pyydettiin vastaamaan kaikkiin alaväittämiin. Tulevaisuudessa sijoitetun lapsen hoidon järjestämiseksi vapaan ajaksi käytettäisiin eniten lapsen loma- ja virkistystoimintaa sekä omia sukulaisia lapsen hoitajina. Lisäksi sijaisvanhemmat toivoivat sijoitetun lapsen hoidon järjestyvän tutun perheen avulla. Taulukossa 12 on esitetty sijoitetun lapsen hoidon järjestelyjen käyttämistä tulevaisuudessa.

TAULUKKO 12. Sijoitetun lapsen hoidon järjestelyjen käyttäminen sijaisvanhemman vapaan ajaksi tulevaisuudessa

Jos mahdollista, tulisin käyttämään lapsen hoidon järjestelyinä tulevaisuudessa (kyllä-vastaukset)	%	N
Lapsen loma- ja virkistystoimintaa	55	131
Sukulaisia lapsen hoitajina	53	131
Lapselle tulisi hoitaja kotiini	48	131
Hoitorinkiä lapsen hoidon järjestämiseksi	46	131
Tukiperhettä	44	131
Lapsen kotilomaa	30	131
Tilapäistä sijoitusta toiseen perheeseen	23	131
Ammatillista perhekotia	16	131
Muuta	9	130
Lastensuojelulaitosta	8	131

Tutkimuksen tulosten mukaan sijoitetun lapsen hoidon järjestämiseksi käytetään tällä hetkellä eniten sijaisvanhempien omia sukulaisia sekä sijoitettujen lasten kotilomia. Tuloksista kävi ilmi, että jos olisi mahdollista, sijaisvanhemmat käyttäisivät tulevaisuudessa mieluummin muita vapaan järjestelyn tapoja. Etenkin kotiloman osuus suhteessa muihin vapaan järjestämisen tapoihin heikkenisi tulevaisuudessa. Kotiloman osuus tulevaisuudessa kuitenkin kasvaisi suhteessa tämän hetkiseen tilanteeseen. Tuloksia voitaneen selittää sillä, että esimerkiksi lastenhoitajan, hoitoringin ja tukiperheen saatavuus on tällä hetkellä vaikeaa. Puolestaan omien sukulaisten saatavuus sekä kotiloman hyödyntäminen suhteessa muihin toteuttamisen muotoihin on käytännössä helpompaa. Lisäksi vaikuttaa siltä, että sijaisvanhemmat kokevat vapaan tukevan heitä paremmin, jos vapaa on toteutettu muuten kuin sijoitetun lapsen kotiloman aikana.

Useat sijaisvanhemmat korostivat sijoitettua lasta vapaan aikana hoitavan tahon ammatillisuutta. Nämä sijaisvanhemmat toivoivat ammatillisia perheitä, kuten tukiperheitä, lasten hoitajiksi. Sijoitetun lapsen hoitajaksi vapaan ajaksi ehdotettiin myös perheyöntekijöitä, toisia perhehoitajia sekä kiertävää perhehoitajaa. Muita mainittuja va-

paan mahdollistamisen muotoja olivat muun muassa lastensuojelulaitosten, ammatillisten perhekotien ja lastenleirien hyödyntäminen sijoitetun lapsen hoidon järjestymiseksi. Muutamat sijaisvanhemmat toivoivat hoitopaikan järjestyvän asteittain. Tällä tarkoitettiin sitä, että aluksi hoito järjestyisi sijaisperheen kotona ja seuraavana toisessa perheessä. Sijoitettujen lasten jo tottuessa vapaisiin, hoito järjestyisi ammatillisessa perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa.

Joillakin sijaisvanhemmilla oli ajatuksia myös siitä, miten oikeutta vapaaseen ei tulisi järjestää. Näistä sijaisvanhemmista osa ei haluaisi käyttää toisia sijaisperheitä sijoitetun lapsen hoitajina, etteivät toiset sijaisperheet kuormittuisi liikaa. Monet vastaajat kokivat, että kotiloma ei olisi toimiva ratkaisu lapsen hoidon järjestämiseksi vapaan ajaksi. Useat vastaajat esittivätkin varahoitopaikan järjestämistä siltä varalta, että esimerkiksi kotilomat keskeytyvät tai muuten sovittu hoitaja estyy.

Ristiintaulukoinnilla tutkittiin vaikuttaako asuinmaakunta siihen, mitä lapsen hoidon järjestelyä sijaisvanhemmat tulevaisuudessa käyttäisivät. Etelä-Savon alueella asuvat sijaisvanhemmat käyttäisivät mieluiten sijoitetun lapsen hoidon järjestelynä hoitorinkiä. Keski-Suomen alueella käytettäisiin sijoitetun lapsen hoidon järjestelynä eniten hoitajan tulemistä kotiin. Pohjois-Karjalan alueella asuvat sijaisvanhemmat käyttäisivät sijoitetun lapsen hoidon järjestelynä eniten lapsen loma- ja virkistystoimintaa. Pohjois-Savon alueella käytettäisiin sijoitetun lapsen hoidon järjestelynä eniten sukulaisia hoitajina. Taulukossa 13 on kuvattu sijoitetun lapsen hoidon järjestelyjen käyttäminen tulevaisuudessa maakunnittain.

TAULUKKO 13. Sijoitetun lapsen hoidon järjestelyjen käyttäminen tulevaisuudessa sijaisvanhemman vapaan ajaksi maakunnittain

Jos mahdollista, tulisin käyttämään sijoitetun lapsen hoidon järjestelynä tulevaisuudessa (kyllä-vastaukset)	Etelä-Savo	Keski-Suomi	Pohjois-Karjala	Pohjois-Savo
	%	%	%	%
Lapsen loma- ja virkistystoimintaa	44	42	85	61
Sukulaisia lapsen hoitajana	42	47	65	66
Lapselle tulisi hoitaja kotiini	41	50	80	34
Hoitorinkiä lapsen hoidon järjestämiseksi	53	47	65	26
Tukiperhettä	47	44	65	34
Lapsen kotilomaa	29	17	25	47
Tilapäistä sijoitusta toiseen perheeseen	32	22	40	8
Ammatillista perhekotia	21	17	30	5
Lastensuojelulaitosta	9	17	5	0
N	34	36	20	38

Kun merkitsevyytasona käytettiin 5 % ($p=0,05$) riippumattomuustestin mukaan näyttää siltä, että asuinalue vaikuttaa siihen, että vapaan pitämisen järjestelynä käytettäisiin tulevaisuudessa lapsen loma- ja virkistystoimintaa ($p=0,008$), lapsen kotilomaa ($p=0,034$) ja hoitajan tulemista kotiin ($p=0,008$). Jos luku on pienempi kuin 5 % ($p=0,05$) muuttujien välillä on riippuvuus.

Sijaisvanhemmilta kysyttiin, miten hoitorinki tulisi järjestää, jotta se toteutuisi toimivasti. Hoitoringin toteutumisen edellytyksiä selvitettiin yleisesti kaikkien maakuntien osalta. Puolet (56 %; $n=73$) vastaajista toivoisi hoitorinkiä toteutettavan siten, että johonkin hoitoringin kodeista tulisi kiertävä perhehoitaja. Puolet (55 %; $n=72$) sijaisvanhemmista olisi valmis siihen, että sijaisvanhemman kotiin tulisi hoitoon toisen sijaisperheen lapsi. Puolet (53 %; $n=70$) vastaajista toivoisi, että heille sijoitettu lapsi menisi hoitoon toisen hoitoringissä mukana olevan sijaisperheen kotiin. Viidennes (20 %; $n=26$) sijaisvanhemmista olisi valmis siihen, että heidän kotiinsa tulisi hoitajaksi

toinen sijaisvanhempi. Kymmenesosa (12 %; n=15) vastaajista voisi itse mennä hoitajaksi toisen sijaisperheen kotiin. Muutamit vastaajat kyseenalaistivat hoitoringin toimivuuden suuren perheen kohdalla.

Sijaisvanhemmilta kysyttiin, mikä olisi hoitoringissä toimimisesta sopiva palkkio hoitavalle sijaisvanhemmalle. Tässä väittämässä sijaisvanhemmat saivat valita usean alaväittämän. Omassa kodissaan hoitoringin hoitajana toimimisesta sopivaksi korvaukseksi sijaisvanhemmat toivoivat 20–150 euroa vuorokaudessa sijoitettua lasta kohden. Vastaajat toivoivat korvaukseksi keskimäärin 53 euroa vuorokaudessa sijoitettua lasta kohden. Toisen kodissa hoitoringin hoitajana toimimisesta korvaukseksi toivottiin 20–200 euroa vuorokaudessa sijoitettua lasta kohden. Vastaajat toivoivat korvaukseksi keskimäärin 64 euroa vuorokaudessa sijoitettua lasta kohden.

Hoitoringissä toimimisesta maksettava korvaus toivottiin rinnastettavan kunnan lyhytaikaisen hoidon korvaukseen, kriisisijoituksen korvaukseen tai palkkioon tukiperheenä toimimisesta. Lähes viidennes (16 %; n=21) vastanneista voisi toimia hoitoringissä siten, että saisi hoitajana toimimisesta korvaukseksi vain kulukorvauksen. Muutama (3 %; n=4) vastanneista olisi valmis toimimaan hoitoringissä hoitajana ilman korvausta sekä kulukorvausta. Tuloksista voitaneen päätellä, että sijaisvanhemmat kokevat hoitoringin niin sanotuksi vastavuoroiseksi tueksi. Sosiaalinen tuki on sekä antamista että saamista. Tästä johtuen ihmisen kokema apu saa hänet auttamaan vastavuoroisesti muita ja päinvastoin. (Ks. Anttila 2002, 22.)

5.5 Tutkimustulosten yhteenveto

Sijaisvanhemmat toivoivat jatkossa saavansa enemmän vapaata, sillä vapaan koettiin tukevan haastavassa työssä jaksamista. Sijaisvanhempien mukaan vapaa tukee työssä jaksamista silloin, kun sijoitettua lasta vapaan aikana hoitavaan tahoon voi luottaa. Sijaisvanhemmat toivoivatkin, että vapaa toteutuisi yksilöllisesti ja joustavasti kunkin sijaisperheen tilanteen mukaan.

Tärkein jaksamisen tuki on varmistettu vapaa ja sijoitettu lapsi hyvässä hoidossa, niin että perhehoitaja voi olla hyvällä omalla tunnolla vapaalla!!!

Mahdollisuuteen pitää vapaata sekä vapaan järjestämisen taloudelliseen tukemiseen toivottiin yhdenmukaista linjaa eri kuntien välillä. Sijaisvanhemmat myös toivoivat, että sijoittajakunta ottaisi enemmän vastuuta vapaan järjestämisestä. Sijaisvanhemmat kokivat, että vapaata oli joutunut usein vaatimaan, mikä oli aiheuttanut sijaisvanhemmille huolta. Tämän vuoksi sijaisvanhemmat toivoivat sijoittajakunnan sosiaalityöntekijöiltä ymmärtäväisempää asennetta vapaiden järjestämiseen. Taulukkoon 14 on koottu tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Taulukosta näkyy se, miten vapaa on vastaajien mukaan toteutunut ja tukenut työssä jaksamista. Taulukosta näkyy myös se, miten vapaan toteutumista toivottiin kehitettävän.

TAULUKKO 14. Tutkimustulosten yhteenveto

	VAPAAN TOTEUTUMINEN JA TYÖLLE ANTAMA TUKI	VAPAAN TOTEUTUMISESSA KEHITETTÄVÄÄ
TALOUDELLINEN		
<ul style="list-style-type: none"> Tuki lapsen hoidon järjestämiseen sijaisvanhemman vapaan ajaksi Pitämättömän vapaan korvaus 	<ul style="list-style-type: none"> Tuki liian pieni Suuria eroja 230–890 euron välillä Osa sijaisvanhemmista oli itse toivonut vapaan korvaamista rahana Perheen yhteisiin lomiin käytetty korvaus oli tukenut työtä 	<ul style="list-style-type: none"> Hoidon järjestämiseen suurempi taloudellinen tuki, jolla voi maksaa esim. hoitajan palkan Yhdenmukaisempi, suurempi korvaus, keskimäärin 400 euroa/kk Ei vapaita vain rahana, vaan myös mahdollisuus vapaan pitämiseen Yhteisten lomien tukemiseen enemmän mahdollisuuksia
TOIMINNALLINEN		
<ul style="list-style-type: none"> Vapaan toteutuminen Sijoitetun lapsen hoidon järjestäminen sijaisvanhemman vapaan ajaksi 	<ul style="list-style-type: none"> Suuria eroja vapaan toteutumisessa, toteutuessaan vapaa oli tukenut työhyvinvointia Sijaisvanhemmat itse järjestäneet lapsen hoidon, mikä oli aiheuttanut lisää työtä ja huolta 	<ul style="list-style-type: none"> Enemmän vapaata Yksilöllisiä, joustavia ratkaisuja perheen tilanteen mukaan Sijoittajakunnalle enemmän vastuuta hoidon järjestämisestä
TIEDOLLINEN		
<ul style="list-style-type: none"> Tietoa oikeudesta vapaaseen 	<ul style="list-style-type: none"> Oli riittävästi Tieto oli saatu sosiaalityöntekijältä Joissakin kunnissa tiedon oli saanut vain itse kysymällä 	<ul style="list-style-type: none"> Lisää tietoa sosiaalityöntekijöille ja sijaisvanhemmille Vapaan mahdollisuudesta kerrottaisiin heti toimeksiantosuhteen alkaessa
EMOTIONAALINEN		
<ul style="list-style-type: none"> Vapaan pitäminen 	<ul style="list-style-type: none"> Vapaata oli jouduttu vaatimaan 	<ul style="list-style-type: none"> Sosiaalityöntekijältä ymmärtäväisempää asennetta vapaiden mahdollistamiseen

6 POHDINTA

Kunnilla on halua perhehoitoon sijoittamiseen, mikäli sijaisperheitä vain olisi enemmän tarjolla. Tällä hetkellä sijaisperheinä toimivien lisäksi tarvitaan paljon uusia sijaisperheitä, joita pyritään saamaan toimintaan mukaan esimerkiksi rekrytointikampanjoilla. Tästä syystä sijaisperheeksi ryhtymiseen motivoituneet tulisi saada vakuuttuneeksi siitä, että sijaisperhettä ei jätetä yksin selviytymään haasteellisesta arjesta, vaan heitä tuetaan kaikin mahdollisin keinoin. Ensin tulisi kuitenkin saada sijoittavat kunnat vakuuttuneeksi sijaisvanhempien tukemisen merkityksellisyydestä, jotta muutos parempaan olisi mahdollinen. Kyse ei toki ole vain sijoittavan kunnan haluttomuudesta tukea sijaisvanhempia työssään, vaan taustalla on myös tiedon puute. Ei ole itsestään selvää minkälaista tukea sijaisperheet tarvitsevat tai miten sitä pitäisi järjestää.

Tulevaisuudessa sijaisvanhemmat toivoivat sijoitetuille lapsille varmaa ja ammatillista hoitoa heidän vapaansa ajaksi. Voisiko esimerkiksi ammatillisia perhekoteja ja lastensuojelulaitoksia käyttää enemmän sijoitetun lapsen hoidon järjestämiseksi sijaisvanhemman vapaan aikana? Kunnilla voisi olla sopimuksia joidenkin lastensuojelulaitosten tai ammatillisten perhekotien kanssa. Sopimus koskisi perhehoitoon sijoitettujen lasten niin sanottua varahoitoa sijaisvanhempien vapaan aikana. Lastensuojelulaitokset ja ammatilliset perhekodit voisivat pitää esimerkiksi yhtä ylimääräistä paikkaa perhehoitoon sijoitetuille lapsille, jotka vuorollaan tulisivat hoitoon. Näin perhehoitoon sijoitetuilla lapsilla olisi varma ja ajan myötä tuttu paikka, jonne mennä sijaisvanhempien vapaan ajaksi. Yksi ja sama paikka vähentäisi myös sijaisvanhemmille aiheutuvaa ylimääräistä työtä ja huolta vapaan järjestämisestä.

Sijaisvanhemmat myös toivoivat perheen yhteisten lomien tukemista, lasten loma- ja virkistystoimintaa, irtautumista arjesta sekä vertaistukea. Mielestämme sijaisperheiden tapaamisilla voitaisiin vastata näihin kaikkiin tarpeisiin. Tapaamisissa perheet voisivat kokoontua esimerkiksi kylpylässä, joten tapaaminen mahdollistaisi arjesta irtautumisen sekä perheen yhteisen loman. Vanhemmille voisi olla keskusteluryhmiä, joiden aikana lasten hoidosta ja ohjelmasta vastaisi lastenhoitajat. Vertaistukea saisivat niin sijaisvanhemmat, sijaissisarukset kuin sijoitetut lapset.

Kaikki sijaisvanhemmat eivät kokeneet vapaan kehittämistä merkittäväksi, sillä eivät halua pitää vapaata sijoitetusta lapsesta. Tämä on täysin ymmärrettävää, sillä eivät kaikki biologisetkaan vanhemmat halua pitää vapaata lapsestaan. Sijaisvanhempien kannalta toivottavaa olisi, että vapaan pitäminen olisi mahdollista yksilöllisten tarpeiden mukaan ja joustavasti. Vapaan pitämisen ei tarvitsisi tarkoittaa kokonaista päivää tai viikonloppuja. Jo muutaman tunnin aikana sijaisvanhempi voisi käydä esimerkiksi harrastamassa, tapaamassa ystäviään tai hoitamassa asioitaan. Näin sijaisvanhempi saisi hieman omaa aikaa ja irtautumista arjesta, mikä edesauttaisi haastavassa arjessa jaksamista. Muutaman tunnin ajaksi lapsen hoidon voisi järjestää esimerkiksi tukiperheen, kiertävän perhehoitajan tai sukulaisten avulla. Tässäkin tapauksessa sijoittava kunta voisi ottaa vastuuta hoidon järjestämisestä, etenkin tukiperhettä ja kiertävää perhehoitajaa käytettäessä.

Sijaisvanhemmilta tulleet kehittämistoiveet eivät ole mahdottomia, vaan ennemminkin vaatimattomia, realistisia ja oikeutettuja. Laatimalla valtakunnalliset ja selkeät linjat sijaisvanhempien tukemiseksi saataisiin lastensuojelun perhehoidon osuutta sijaishuollosta kasvatettua. Tulossa olevaan uuteen perhehoitajalakiin voisikin olla tarpeellista lisätä sijaisvanhempien vapaapäivien määrää, säätää sekä pitämättömän vapaan että vapaan järjestämiseen tarkoitettun korvauksen määrä. Yhtenäiset käytännöt sijaisvanhempien oikeudessa vapaaseen lisäisi tasa-arvoisuutta sijaisvanhempien välillä sijoittavasta kunnasta riippumatta.

Tutkimuksen tärkeimpänä hyötynä voidaan nähdä se, että toimeksiantaja sekä yhteistyötahot saivat arvokasta tutkimustietoa sijaisvanhempien kokemuksista vapaan toteutumisesta. Saatujen tulosten perusteella on mahdollisuus kehittää vapaan toteutumista vastaamaan paremmin sijaisvanhempien tuen tarvetta. Näin voidaan kehittää lastensuojelun palvelujärjestelmää Pohjois-Savon, Etelä-Savon, Keski-Suomen sekä Pohjois-Karjalan maakunnissa. Toimeksiantaja hyödyntää tutkimustuloksia muun muassa hakiessaan hankerahoitusta, jolla on tarkoitus keskittyä kehittämään nimenomaan vapaan toteutumista. Koska lastensuojelutyö on osa suomalaista hyvinvointipolitiikkaa, tutkimustulosten hyödyntäminen tukee osaltaan myös yhteiskunnan hyvinvointia.

Selvää on, että perhehoidon osuutta sijaishuollossa tulisi lisätä. Tällöin nykyisillä sijaishuollon kustannuksilla voitaisiin tarjota kodin ulkopuolista hoitoa useammalle sitä tarvitsevalle lapselle. Voitaisiin myös lisätä perhehoidon laatua sekä lastensuojelun ennaltaehkäisevää työtä. Suomessa tulisikin pyrkiä samalle tasolle perhehoidon osuudessa sijaishuollossa kuin esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa. Näissä maissa suurin osa sijoitetuista lapsista pääsee perhehoitoon. Olisikin tarpeellista selvittää muiden Pohjoismaiden malleja toteuttaa perhehoitoa myös sijaisvanhempien vapaan osalta.

Koska sijoitettujen lasten kasvatus ja huolenpito on sekä sosiaaliviranomaisten että sijaisvanhempien vastuulla, jatkossa voisi olla tarpeellista tutkia sijaisvanhempien vapaan toteutumista myös sijoittavien kuntien näkökulmasta. Heiltä voitaisiin saada arvokasta tietoa ja ajatuksia siitä, miten vapaata voitaisiin järjestää. Näitä tuloksia voitaisiin sitten yhdessä tämän tutkimuksen tuottaman tiedon kanssa hyödyntää kehitettäessä vapaan toteutumista. Näin kerätyllä tiedolla saataisiin mahdollisimman monipuolinen ja realistinen näkemys vapaan kehittämistä. Lisäksi jatkossa voisi tutkia sijaisvanhemman vapaata sijoitetun lapsen näkökulmasta. Tarpeellista olisi tutkia myös lastensuojelulaitosten ja ammatillisten perhekotien mielenkiintoa sekä mahdollisuuksia toimia sijoitetun lapsen hoidon järjestäjänä sijaisvanhemman vapaan aikana.

Opinnäytetyön tekeminen on kehittänyt meidän kaikkien kohdalla suuresti sosionomilta (AMK) edellytettävää osaamista. Opinnäytetyötä tehdessämme pohdimme eettisiä periaatteita kuten tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistämistä sekä huono-osaisuuden ehkäisemistä. Pohdimme voiko opinnäytetyöllämme edistää sijaisvanhempien tasa-arvoa yksilöllisesti, alueellisesti sekä valtakunnallisesti. Tutkimuksessa kuvattiin kuntien välisiä eroja ja sijaisvanhempien epätasa-arvoista asemaa. Epäkohtien esiintuominen mahdollistaa osaltaan sen, että niihin voidaan vaikuttaa kehittämällä vapaan toteutumista tasa-arvoisemmaksi. Olisimme voineet saada kuntien välisistä eroista syvällisempää tietoa, mikäli olisimme koodanneet väittämän 20 ja olisimme ristiintaulukoineet muuttujan toisen muuttujan kanssa.

Opinnäytetyötä tehdessä sosiaalialan palvelujärjestelmän tunteminen kasvoi nimenomaan lastensuojelun ja sijaisvanhemmuuden osalta. Sijaisvanhempien tukimuodot tulivat hyvin tutuiksi. Lisäksi kysely välitti tietoa sijaisvanhemmille heille tarjolla olevista tukimuodoista. Sijaisvanhempien toimintaa ohjaavien lastensuojelu-, sosiaalihuolto- ja perhehoitajalain tuntemus lisääntyi opinnäytetyötä tehdessä. Opinnäytetyömme tuloksia vapaan toteutumisen nykytilasta ja sen kehittämistarpeista voidaan käyttää hyvinvointipalveluiden kehittämiseen. Kvalitatiivisella tutkimuksella olisimme voineet saada syvällisempää tietoa sijaisvanhempien kokemuksista vapaan toteutumisesta sekä sen kehittämistarpeista. Olisimme myös voineet rajata kvantitatiivista tutkimustamme siten, että olisimme keskittyneet kehittämistarpeiden kuvaamiseen.

Sosionomilta (AMK) vaadittava tutkimuksellinen osaamisemme on kehittynyt tehdessämme opinnäytetyötä. Samalla olemme olleet useiden haasteiden edessä. Tähän yhtenä syynä voidaan nähdä se, että olimme valinneet tutkimuksen lähestymistavaksi kvantitatiivisen tutkimuksen, mikä oli meille ennestään melko vieras. Opinnäytetyömme olisi vaatinut tarkemmin harkittua tiedonkeruuta. Olisimme voineet kerätä tutkimusaineistoa paremman vastausprosentin saavuttamiseksi esimerkiksi sijaisvanhemmille järjestetyissä koulutuksissa. Lisäksi olisimme voineet hakea vielä enemmän ohjausta tehdessämme tutkimustulosten analysointia sekä raportointia. Haasteellinen opinnäytetyöprosessi on kuitenkin ollut merkittävä sosiaalialan asiantuntijaksi kasvamisessa.

LÄHTEET

Ahto, A. & Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.

Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 2002. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WS Bookwell Oy.

Back-Kiianmaa, R. & Hakkarainen, P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Ketola, J. (toim.). Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy, 121–144.

Björkqvist, L., 2008. Soppaa, silitystä ja saippuaa. Teoksessa Arkimies, K. (toim.). Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 18–30.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Janhunen, T. 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola, J. (toim.). Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy, 123–145.

Kananen, J. 2008. Kvantti. Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Ketola, J. 2008a. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.). Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy, 27–60.

Ketola, J. 2008b. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola, J. (toim.). Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy, 15–26.

Ketola, J. 2005. Sijaisperhetoiminnan suunnitelmallinen organisointi ja sijaisperheiden tukeminen. Teoksessa Laaksonen, S. & Kempainen, M. (toim.). Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 125–142.

Kinnunen, U. & Feldt, T. 2005. Stressi työelämässä. Teoksessa Kinnunen, U., Feldt, T. & Mauno, S. (toim.). Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 13–37.

Kinnunen, U. & Hättinen, M. 2005. Työuupumus ja jaksaminen työelämässä. Teoksessa Kinnunen, U., Feldt, T. & Mauno, S. (toim.). Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 38–55.

Korhonen, A. 2003. Vauvaperhetyö keskosten äitien tukena: Tuen sisällölliset piirteet, kustannukset ja vaikutukset keskosten ensimmäisen elinvuoden hoitokustannuksiin. Väitöskirja. Oulun yliopisto: Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos.

Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus raportteja. 8/1991. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kärnä, S. 2009. Hyvinvoinnin pysyvyyttä ja muutosta kolmannessa iässä. Ikääntyvien henkilöiden elämäntilanteen seuranta vuosina 1991 ja 2004 Varkauden kaupungissa. Väitöskirja. Kuopion yliopisto: Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.

Lastensuojelulaki 2007/417. 2009. Suomen Laki. Sosiaali- ja terveydenhuoltolainsäädäntö. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lin, N. 1986. Epilogue: In Restrospect and Prospect. Teoksessa Lin, N., Dean, A. & Ensel, W. (toim.). *Social Support, Life Events and Depression*. London: Academic Press, 333–342.

Marjomaa, P. & Laakso, M. 2010. Terveisiä täältä kodista! Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 17. Helsinki: K-Print.

Mäkikangas, A., Feldt, T. & Kinnunen, U. 2005. Positiivisen psykologian näkökulma työhön ja työhyvinvointiin. Teoksessa Kinnunen, U., Feldt, T. & Mauno, S. (toim.). *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 56–74.

Nykänen, E. 2007. *Rennosti töissä. Käytännön ohjeita työssäjaksamiseen*. Saarijärvi: Offset Oy.

Perhehoitajalaki 1992/312. 2009. Suomen Laki. Sosiaali- ja terveydenhuoltolainsäädäntö. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Rabb, H. 2008. Mitkä ovat perhehoitajien ja sosiaalitoimen yhteistyön mahdollisuudet? Teoksessa Ketola, J. (toim.). *Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona*. Juva: WS Bookwell Oy, 145–166.

Räisänen, P., 2008. Nyt olen vahva. Teoksessa Arkimies, K. (toim.). *Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 11–17.

Salomäki, J. 2002. *Tiimit ja työhyvinvointi*. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy.

Sosiaalihuoltolaki 1982/710. 2009. Suomen Laki. Sosiaali- ja terveydenhuoltolainsäädäntö. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tervonen-Arnkil, K. 2008. Sijaisperheen intensiivinen tukeminen. Teoksessa Ketola, J. (toim.). Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy, 147–160.

Tähtinen, J. & Isoaho, H. 2001. Tilastollisen analyysin lähtökohtia. Ensiaskleet kvantitaiaineiston käsittelyyn, analyysiin ja tulkintaan SPSS-ohjelmaympäristössä. Julkaisusarja C, Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Turku: Painosalama Oy.

Uusitalo, H. 1999. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkijan maailmaan. Juva: WSOY - Kirjapainoyksikkö.

Vahtola, M. 2008. Hyvä perhe parantaa. Teoksessa Arkimies, K. (toim.). Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 65–72.

Valkonen, L. 1995. Kuka on minun vanhempi? Perhehoitonuorten vanhempisuhteet. Stakes tutkimuksia 52. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valkonen, L. 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa Ketola, J. (toim.). Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy, 99–120.

Valli, R. 2001. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2008. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Painamattomat lähteet

Anttila, K., 2002. Sosiaalisen verkoston voimavarat lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa perhehoitoon. Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen selvityksiä 4/2002. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Heikkinen, E., 2005. Tiivistelmä selvityshenkilö Eine Heikkisen Perhehoidon selvityksen kehittämisehdotuksista. [Viitattu 16.6.2010]. Saatavissa:

www.sosiaaliportti.fi/.../Eine+Heikkisen+perhehoidon+selvityksestä+tehty+tiivistelmä.doc.

Kahelin, M. & Kemppainen, L.-M. 2002. Päiväkodin henkilökunnan kokemuksia sosiaalisesta tuesta erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen integraation aikana. Savonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Iisalmi. Opinnäytetyö.

Kainulainen, Petri 2010. Lehtori, luonnonvara-ala. Iisalmi. 10.9.2010. Opinnäytetyön ohjaus.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2009. Lastensuojelu 2008. Suomen virallinen tilasto. Tilastoraportti 19/2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 23.9.2010]. Saatavissa: www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf

Lastensuojelun perhehoidon ja tukiperhetoiminnan suositus. Palkkiot ja kustannusten korvaaminen vuonna 2010. 2010. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö. [Viitattu 3.10.2010]. Saatavissa: www.pslastensuojelu.fi/ohjeistus

Mitä perhehoito on? 2010. Perhehoitoliitto. [Viitattu 22.9.2010]. Saatavissa: <http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/suomessa/2.htm>

Mäenpää, M. 2008. Laajempi ystäväpiiri – keveämpi mieli? Yliopisto-opiskelijoiden sosiaalinen tuki ja positiivinen mielenterveys. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Terveystieteiden laitos.

Perhehoidon tukimuodot. 2010. Perhehoitoliitto. [Viitattu 23.9.2010]. Saatavissa: <http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/perhehoidon-tukimuodot>

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma. 2007. Valtioneuvoston kanslia. [Viitattu 11.1.2010]. Saatavissa: <http://www.aka.fi/Tiedostot/Strategiat/hallitusohjelma2007.pdf>

Salo, I. 2010. Sijaisvanhempien kokemuksia sijaisvanhemmuuden erityisyydestä ja voimaantumisen mahdollisuuksista. [Viitattu 6.7.2010]. Saatavissa: <http://www.uudenmaansijaiskotiyhdistys.org/irjasalotutkielma.htm>

Sijaishuollon kustannukset. 2010. Sosiaaliportti. [Viitattu 6.7.2010]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/kustannukset/>

Teittinen, H. 2006. Lapsen äänen kuulija ja kuuntelija. Selvitys lapsen oman työntekijän tarpeesta sijaisperheessä. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Sosiaali- ja terveysala.

Toimeksiantosopimussuhteinen perhehoito. 2010. Perhehoitoliitto. [Viitattu 22.9.2010]. Saatavissa: <http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/suomessa/3.htm>

LAPSET JA PERHEET KASTE

OIKEUS VAPAASEEN SIIJAISVANHEMPIEN TUKENA

Ohjeita kyselyyn vastaamiseen

Tähän kyselyyn voi vastata sijaisäiti, sijaisisä tai sijaisvanhemmat yhdessä. Vastaukset merkitään **ympyröimällä** sopivaa vastausvaihtoehtoa edustava **numero** ja/tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan. Valitkaa väittämän vastausvaihtoehdoista **vain yksi**, ellei väittämän kohdalla ole toisin ohjeistettu.

Esimerkki:

Vapaan pitäminen on toteutunut kohdallani **viimeisen vuoden aikana**

täysin (12 pv/v)	1	
osittain	2	<u>4</u> päivää vuodessa

Jos väittämään sisältyy useampia kohtia, on näiden väittämien kohdalla **oma ohjeistus** vastaamista varten.

Esimerkki:

Oikeus vapaaseen on toteutunut kohdallani niin, että

(Vastatkaa kaikkiin kohtiin)

	usein	joskus	ei koskaan
omat sukulaiseni ovat hoitaneet lasta	①	2	3
lapsi on ollut loma- ja virkistystoiminnassa (esim. kesäleiri)	1	②	3
lapsi on ollut kotilomalla	1	2	③
lapselle on tullut hoitaja kotiin	1	②	3

Oikeus vapaaseen määritellään perhehoitajalaissa (1992/312, § 6) seuraavasti:

”Jollei toimeksiantosopimuksessa ole toisin sovittu, perhehoitajalle tulee järjestää mahdollisuus vapaaseen, jonka pituus on yksi arkipäivä kutakin sellaista kalenterikuukautta kohden, jona hän on toiminut toimeksiantosopimuksen perusteella vähintään 14 vuorokautta perhehoitajana. Palkkion maksamisesta perhehoitajan vapaan ajalta sovitaan toimeksiantosopimuksessa.”

Taustatietoja

1. Tähän kyselyyn vastaa

sijaisäiti	1
sijaisisä	2
sijaisvanhemmat yhdessä	3

2. Tällä hetkellä kotonamme asuu

(Vastatkaa kaikkiin kohtiin)

	kyllä	ei		
sijaisäiti	1	2		
sijaisisä	1	2		
biologisia lapsia	1	2	kuinka monta? _____	lasten iät? _____
sijoitettuja lapsia	1	2	kuinka monta? _____	lasten iät? _____
joku muu	1	2	kuka? _____	

3. Kaiken kaikkiaan sijaisperheenä toimimisemme aikana perheeseemme on ollut

sijoitettuna yhteensä _____ lasta

4. Sijaisäiti on **pääasiallisesti**

kotona	1
palkkatyössä kodin ulkopuolella (yli 15 pv/kk)	2
opiskelija	3

5. Sijaisisä on **pääasiallisesti**

kotona	1
palkkatyössä kodin ulkopuolella (yli 15 pv/kk)	2
opiskelija	3

6. Kotimme sijaitsee

Etelä-Savon alueella	1
Keski-Suomen alueella	2
Pohjois-Karjalan alueella	3
Pohjois-Savon alueella	4

7. **Tällä hetkellä** perheeseemme sijoitettujen lasten sijoittajakuntina toimivat

8. Olen toiminut sijaisvanhempana **yhteensä**

alle vuoden	1
1–3 vuotta	2
4–10 vuotta	3
11–20 vuotta	4
yli 20 vuotta	5

Kokemuksiani vapaan ja muiden tukien toimivuudesta käytännössä

9. Minulla on tietoa oikeudestani vapaaseen

riittävästi	1
tarvitsen lisää tietoa	2 millaisista asioista? _____

10. Olen saanut tiedon oikeudestani pitää vapaata **silloin**, kun

olin ennakkovalmennuksessa (esim. Pride)	1
tein toimeksiantosopimusta	2
toimin jo sijaisvanhempana	3
minulla ei ollut tietoa aikaisemmin	4
muulloin	5 milloin? _____
en osaa sanoa	6

11. Minulle tietoa oikeudestani vapaaseen on antanut

ennakkovalmennuksen kouluttajat	1
sosiaalityöntekijä	2
toiset sijaisvanhemmat	3
koulutus	4
muu	5 mikä? _____
en ole saanut tietoa aikaisemmin	6
en osaa sanoa	7

12. Vapaan pitäminen on toteutunut kohdallani viimeisen vuoden aikana

täysin (12 pv/v)	1
osittain	2 _____ päivää vuodessa
ei lainkaan	3

Hoitoringillä tarkoitamme tässä kyselyssä lapsen hoidon järjestämistä sijaisvanhemman vapaan ajaksi siten, että kaksi tai useampi sijaisperhe muodostaa keskenään hoitoringin. Näiden sijaisperheiden vanhemmat hoitavat kukin vuorollaan hoitoringissä mukana oleviin perheisiin sijoitettuja lapsia, jolloin sijaisvanhemmat saavat vuorollaan pitää vapaata. Hoitorinki voidaan toteuttaa myös kiertävän perhehoitajan avulla.

13. Oikeus vapaaseen on toteutunut kohdallani niin, että

(Vastatkaa kaikkiin kohtiin)

	usein	joskus	ei koskaan
omat sukulaiseni ovat hoitaneet lasta	1	2	3
lapsi on ollut loma- ja virkistystoiminnassa (esim. kesäleiri)	1	2	3
lapsi on ollut kotilomalla	1	2	3
lapselle on tullut hoitaja kotiini	1	2	3
lapsi on ollut tukiperheessä	1	2	3
lapsi ollut tilapäisessä sijoituksessa toisessa perheessä	1	2	3
lapsi on ollut ammatillisessa perhekodissa	1	2	3
lapsi on ollut lastensuojelulaitoksessa	1	2	3
lapsen hoito on järjestynyt hoitoringin avulla	1	2	3
sijoittajakunta on korvannut pitämättömän vapaan rahana	1	2	3
muuten, miten? _____	1	2	3

14. Vapaani ajaksi lapsen hoidon on **useimmiten** järjestänyt

perheemme itse	1
kunta	2
muu tahoa	3 mikä? _____

15. Olen kokenut, että vapaan **järjestäminen** on ollut

helppoa	1
melko helppoa	2
melko vaikeaa	3
vaikeaa	4

16. Jos vapaan pitäminen ei ole kohdallani toteutunut, syy siihen on ollut

(Vastatkaa kaikkiin kohtiin)	usein	joskus	ei koskaan
lapsen hoidon järjestelyjen toimimattomuus	1	2	3
taloudellisen tuen pienuus	1	2	3
oma tietämättömyyteni oikeudesta vapaaseen	1	2	3
en ole jaksanut vaatia	1	2	3
en ole rohjennut vaatia	1	2	3
muu, mikä? _____	1	2	3

17. Olen kokenut oman vapaani kannalta **toimivimmaksi** sen, että

(Valitkaa vain **yksi** vaihtoehto)

omat sukulaiseni ovat hoitaneet lasta vapaani aikana	1
lapsi on ollut loma- ja virkistystoiminnassa	2
lapsi on ollut kotilomalla	3
lapselle on tullut hoitaja kotiini	4
lapsi on ollut tukiperheessä	5
lapsi on ollut tilapäisessä sijoituksessa toisessa perheessä	6
lapsi on ollut ammatillisessa perhekodissa	7
lapsi on ollut lastensuojelulaitoksessa	8
lapsen hoito on järjestynyt hoitoringin avulla	9
muuten	10 miten? _____

18. Vapaan toteutuminen on tukenut työtäni silloin, kun

(Vastatkaa vain niiden vapaan toteutumisen muotojen kohdalla, joista Teillä on kokemusta)

	paljon	melko paljon	kohta- laisesti	melko vähän	vähän	ei lainkaan
omat sukulaiseni ovat hoitaneet lasta	1	2	3	4	5	6
lapsi on ollut loma- ja virkistystoiminnassa	1	2	3	4	5	6
lapsi on ollut kotilo- malla	1	2	3	4	5	6
lapselle on tullut hoitaja kotiini	1	2	3	4	5	6
lapsi on ollut tukiperheessä	1	2	3	4	5	6
lapsi on ollut tilapäi- sessä sijoituksessa toisessa perheessä	1	2	3	4	5	6
lapsi on ollut ammatil- lisessa perhekodissa	1	2	3	4	5	6
lapsi on ollut lasten- suojelulaitoksessa	1	2	3	4	5	6
lapsen hoito on järjes- tynyt hoitoringin avul- la	1	2	3	4	5	6
sijoittajakunta on korvannut pitämättö- män vapaan rahana	1	2	3	4	5	6

19. Jos lapsia on sijoitettu eri kunnista, vapaan pitämisen järjestelyissä on ollut

kuntakohtaisia eroja

paljon	1
melko paljon	2
melko vähän	3
vähän	4
ei lainkaan	5
en osaa sanoa	6

20. Jos vapaan toteutuksessa eri kuntien välillä on ollut eroja, ne ovat olleet:

Tuen merkitys työssä jaksamiselleni

21. Koen, että työssä jaksamistani tällä hetkellä tukee

(Vastatkaa vain niiden tukimuotojen kohdalla, joista Teillä on kokemusta)

	paljon	melko paljon	kohtalaisesti	melko vähän	vähän	ei lainkaan
sosiaalityöntekijän tuki	1	2	3	4	5	6
toiset sijaisvanhemmat	1	2	3	4	5	6
vertaisryhmä	1	2	3	4	5	6
työnohjaus	1	2	3	4	5	6
mentorointi	1	2	3	4	5	6
koulutus	1	2	3	4	5	6
kodinhoitoapu (esim. siivousapu)	1	2	3	4	5	6
oikeus vapaaseen	1	2	3	4	5	6
asiantuntijapalvelut (esim. terapeutit, terveydenhuollon ammattilaiset)	1	2	3	4	5	6
läheiset ihmiset	1	2	3	4	5	6
muu, mikä? _____	1	2	3	4	5	6

22. Koen tarvitsevani oikeutta vapaaseen, jotta minulla olisi mahdollisuus

(Vastatkaa kaikkiin kohtiin)

	kyllä	ei
virikistytymiseen (esim. harrastukset, lomat)	1	2
asioiden hoitamiseen	1	2
puolison ja/tai biologisten lasten kanssa olemiseen	1	2
kodin hoitamiseen	1	2
vertaisryhmään osallistumiseen	1	2
työnohjaukseen osallistumiseen	1	2
koulutukseen osallistumiseen	1	2
muuhun	1	2 mihin? _____

23. **Eniten** olen kokenut tarvitsevani oikeutta vapaan pitämiseen

(Valitkaa vain **yksi** vaihtoehto)

ensimmäisen vuoden aikana	1
ensimmäisten kolmen vuoden aikana	2
ensimmäisten viiden vuoden aikana	3
koko sijoituksen ajan	4
lapsen alkaessa oireilla voimakkaammin (esim. murrosikä)	5
sairastuessani	6
en lainkaan	7
muulloin	8 milloin? _____

Toiveitani tukimuotojen kehittämisestä

24. Jatkossa toivoisin enemmän tukea seuraavissa muodoissa

	kyllä	ei
sosiaalityöntekijän tuki	1	2
toiset sijaisvanhemmat	1	2
vertaisryhmä	1	2
työnohjaus	1	2
mentorointi	1	2
koulutus	1	2
kodinhoitoapu	1	2
oikeus vapaaseen	1	2
asiantuntijapalvelut	1	2
läheiset ihmiset	1	2
muu, mikä? _____	1	2

25. Oikeutta vapaaseen tulisi mielestäni kehittää siten, että

(Voitte valita useamman vaihtoehdon)

lapsen hoidon järjestäminen olisi helpompaa	1
lapsen hoito järjestettäisiin toisin, kuin tähän asti	2
vapaapäiviä kalenterikuukautta kohden olisi enemmän	3
sopiva määrä olisi _____ pv/kk	
korvaus pitämättömästä vapaasta olisi suurempi	4
sopiva summa olisi _____ €/kk	
ei muutostarpeita	5

26. Toivoisin vapaan toteutuvan tulevaisuudessa niin, että voisin pitää

kaikki päivät (12 päivää) yhtäjaksoisesti	1
muutamana päivänä jaksoissa	2
päivän kuukaudessa	3
muutamana tunnin parina päivänä kuukaudessa	4
muuten	5 miten? _____

27. Jos mahdollista, tulisin käyttämään vapaan pitämisen järjestelyinä

tulevaisuudessa

(Vastatkaa kaikkiin kohtiin)

	kyllä	ei
sukulaisia lapsen hoitajana	1	2
lapsen loma- ja virkistystoimintaa	1	2
lapsen kotilomaa	1	2
lapselle tulisi hoitaja kotiini	1	2
tukiperhettä	1	2
tilapäistä sijoitusta toiseen perheeseen	1	2
ammattillista perhekotia	1	2
lastensuojelulaitosta	1	2
hoitorinkiä lapsen hoidon järjestämiseksi	1	2
muuta	1	2

28. Olisin valmis toteuttamaan hoitorinkiä siten, että

	kyllä	ei
perheeseemme tulisi hoitoon toisen sijaisperheen lapsi	1	2
perheeseemme sijoitettu lapsi menisi hoitoon toisen sijaisperheen kotiin	1	2
kotiini tulisi hoitajaksi toisen sijaisperheen vanhempi	1	2
menisin itse hoitajaksi toisen sijaisperheen kotiin	1	2
johonkin hoitoringin kodeista tulisi kiertävä perhehoitaja	1	2

29. Hoitoringissä toimimisesta sopiva palkkio hoitavalle sijaisvanhemmalle olisi
(Voitte vastata useampaan vaihtoehtoon)

omassa kodissa hoitajana toimimisesta ____ €/vrk/lapsi	1
toisen sijaisperheen kodissa hoitajana toimimisesta ____ €/vrk/lapsi	2
en tarvitsisi palkkiota, mutta toivoisin saavani kulukorvauksen	3
en tarvitsisi palkkiota, enkä kulukorvausta	4

LAPSET JA PERHEET KASTE

KASTE

Savonia
ammattikorkeakoulu

Hyvät sijaisvanhemmat,

lissalnessa 5.5.2010

Olemme kolmannen vuoden sosionomi (AMK) -opiskelijat Anniina Kärkkäinen, Sirpa Mustonen ja Henna Räbinä-Lehti Savonia ammattikorkeakoulun lissalmen yksiköstä. Olemme teke-
mässä opinnäytetyötämme **Oikeus vapaaseen sijaisvanhempien tukena**. Opinnäytetyömme
tarkoituksena on selvittää Teidän sijaisvanhempien näkemystä vapaan toteutumisesta tällä
hetkellä, vapaan pitämisen merkitystä työssä jaksamiselle sekä Teidän toiveitanne vapaan
järjestämisestä jatkossa.

Kokoamme opinnäytetyömme aineiston kyselyn avulla. Toimeksiantajanamme toimii Poh-
jois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön Katse lapseen -hanke, joka on yksi toteuttajata-
ho Lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishankeessa Itä- ja Keski-Suomessa.
Tämä kysely on lähetetty Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön toiminnassa mu-
kana olevien kuntien sijaisvanhemmille. Teidän lisäksenne kyselyyn vastaa Etelä-Savon sijais-
perheet ry:n jäsenet sekä Keski-Suomen ja Pohjois-Karjalan alueiden sijaisvanhemmat. Kyse-
lylomakkeesta saamiamme tietoja ei tulla käyttämään muuhun tarkoitukseen, vaan tiedot
hävitetään analysoinnin jälkeen.

Toivoisimme, että Teillä olisi hetki aikaa vastata kysymyksiimme, sillä Teidän mielipiteenne
on tärkeä toiminnan kehittämisessä. Kyselylomakkeen voitte palauttaa oheisella osoite-
tarralla varustetulla palautuskuorella, jonka postimaksu on maksettu puolestanne.
Pyydämme vastaustanne kyselyyn **28.5.2010 mennessä**.

Vastanneiden kesken arvomme viisi kappaletta 20 euron arvoisia K-ryhmän lahjakortteja se-
kä Daniel A. Hughesin Tie traumasta tervehtymiseen -kirjan. Mikäli haluatte osallistua ar-
vontaan, olkaa ystävällisiä, täyttäkää oheinen arvontalipuke ja palauttakaa
se kyselylomakkeen mukana. Noudatamme tutkimuksessamme ehdotonta luotta-
muksellisuutta. Kyselylomakkeet ja arvontalipukkeet tullaan käsittelemään erikseen.
Mikäli Teillä on kysyttävää, voitte ottaa meihin yhteyttä.

Keväisin terveisin sosionomiopiskelijat,
Anniina Kärkkäinen Sirpa Mustonen Henna Räbinä-Lehti
044 266 2339

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

1(3)

1. Tutkimusluv- van hakija tai tutkimusryh- män vastuu- henkilö	Sukunimi Kärkkäinen	Etinimi Annina
	Osoite [redacted]	
	Puhelin [redacted]	Sähköposti annina.karkkainen@student.savonia.fi
	Oppi-/tutkimuslaitos Savonia ammattikorkeakoulu, lisälmen yksikkö	
	Sukunimi Mustonen	Etinimi Sirpa
	Räbinä-Lehti	Henna
2. Tutkimuksen ohjaajat	Osoite [redacted]	
	Puhelin [redacted]	Sähköposti sirpa.mustonen[at]student.savonia.fi henna.a.rabina-lehti[at]student.savonia.fi
	Oppi-/tutkimuslaitos Savonia ammattikorkeakoulu, lisälmen yksikkö	
	Sukunimi Pohjolainen	Etinimi Auli
	Osoite Haukisaarentie 2, 74101 Iisalmi	
	Puhelin toimeen 044 785 6620	Sähköposti auli.pohjolainen[at]savonia.fi
3. Tutkimus	Oppiarvo / ammatti KM, lehtori	
	Sukunimi Kärnä	Etinimi Sirpa
	Osoite Haukisaarentie 2, 74101 Iisalmi	
	Puhelin toimeen 044 785 6615	Sähköposti sirpa.karna[at]savonia.fi
	Oppiarvo / ammatti YTT, lehtori, opinnäytetyökoordinaattori	
	Tutkimuksen nimi Oikeus vapaaseen sijaisvanhempien tukena	
Tutkimuksen kuvaus Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää sijaisvanhempien näkemystä vapaan toteutumisesta tällä hetkellä, vapaan pitämisen merkitystä työssä jaksamiselle sekä heidän toiveitaan vapaan järjestämisestä jatkossa.		
Väitöskirja ☐	Ammatillinen opinnäyte ☒	
Lisensiaattitutkimus ☐	Muu opinnäytetyö ☐	
Pro gradu ☐	Muu, mikä? ☐	
Mikäli tutkimus on osa laajempaa tutkimusta/projektia, kuvaus tästä laajemmasta kokonaisuudesta		

Pääasiallinen tutkimusmenetelmä		
Kysely	☒	Koeasetelma ☐
Haastattelut	☐	Havainnointi ☐
Asiakirja- /tilastoanalyysi	☐	Muu, mikä? ☐
Aineiston suunniteltu keruu-aika		
Alkaa	Päättyy	Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika
huhtikuu 2010	toukokuu 2010	marraskuu 2010
Tutkimukseen tarvittavan salassa pidettävän tiedon luonne		
☐ Asiakastiedot, mitkä ja mistä:		
☐ Asiakirjat, mitkä ja mistä:		
☐ Muut tiedot (esim. tutkittavilta haastatteluin / kyselyin saatavat tiedot yms.; mallit informoinnista ja suostuskirjeesta):		
4. Sitoumus	Sitouden siihen, etten käytä saamiaini tietoja muuhun kuin tässä tutkimuslupahakemuksessa selvitettyyn tutkimustarkoitukseen.	
Päiväys	Nimi ja allekirjoitus	
12.4.2010	Anniina Kärkkäinen <i>Anniina Kärkkäinen</i>	
Päiväys	Nimi ja allekirjoitus	
12.4.2010	Sirpa Mustonen <i>Sirpa Mustonen</i>	
12.4.2010	Henna Räbinä-Lehti <i>Henna Räbinä-Lehti</i>	
5. Liitteet	☒ Tutkimussuunnitelma lähetetty sähköpostitse 8.4.2010	
	☐ Eettisen toimikunnan lausunto / lausunnot	
	☐ Tutkimusta varten myönnetty luvat	
	☒ Muut liitteet: <i>saatekirje</i>	
6. Hakijan/hakijoiden allekirjoitus	Päiväys	Nimi ja allekirjoitus
	12.4.2010	Anniina Kärkkäinen <i>Anniina Kärkkäinen</i>
	12.4.2010	Sirpa Mustonen <i>Sirpa Mustonen</i>
	12.4.2010	Henna Räbinä-Lehti <i>Henna Räbinä-Lehti</i>
7. Päätös	☒ Tutkimuslupa myönnetään	
	☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä seuraavin perustein:	
	Muut ehdot	
	Yhdyshenkilö Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikössä	
	Sukunimi	Etnimi
	Pitkänen	Tarja
	Osoite	
	Isoharjantie 6, 3.krs, 71800 Siilinjärvi	
	Puhelin	Sähköposti
	044 740 1991	tarja.pitkanen[at]siilinjärvi.fi
	Päiväys	Nimi ja allekirjoitus
	16.4.2010	<i>Siieläntien Tarja Pitkänen Tarja Pitkänen</i>

Päätös- päivämäärä	Päätöksen tekijän allekirjoitus <i>Mikkeli 27.4.2010 Ulla Saarub Pj. Essi</i>
Alaikäisten kohdalla tutkimusluvan edellytyksenä on huoltajan suostumus.	
Lisätietoja:	
Hakemus lähetetään osoitteeseen:	

